

**Καινοτομία
και Επιχειρηματικότητα
στον Τουρισμό**

Φιλοξενία • Ευεξία και Υγεία

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

«Η καλλιέργεια της τουριστικής συνείδησης στην
πρωτοβάθμια εκπαίδευση»

Φοιτήτρια : Σόμπολου Ελένη

Επιβλέπουσα καθηγήτρια : Κικίλια Αικατερίνη

ΑΘΗΝΑ 2022

ΔΗΛΩΣΗ ΣΥΓΓΡΑΦΕΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Η κάτωθι υπογεγραμμένη Σόμπολου Ελένη του Δημοσθένη , με αριθμό μητρώου 19028φοιτήτρια του Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών Καινοτομία και Επιχειρηματικότητα στον Τουρισμό του ΤμήματοςΔιοίκησης Τουρισμού της ΣχολήςΔιοικητικών, Οικονομικών & Κοινωνικών Επιστημώντου Πανεπιστημίου Δυτικής Αττικής, δηλώνω ότι:

«Είμαι συγγραφέας αυτής της μεταπτυχιακής εργασίας και ότι κάθε βοήθεια την οποία είχα για την προετοιμασία της, είναι πλήρως αναγνωρισμένη και αναφέρεται στην εργασία. Επίσης, οι όποιες πηγές από τις οποίες έκανα χρήση δεδομένων, ιδεών ή λέξεων, είτε ακριβώς είτε παραφρασμένες, αναφέρονται στο σύνολό τους, με πλήρη αναφορά στους συγγραφείς, τον εκδοτικό οίκο ή το περιοδικό, συμπεριλαμβανομένων και των πηγών που ενδεχομένως χρησιμοποιήθηκαν από το διαδίκτυο. Επίσης, βεβαιώνω ότι αυτή η εργασία έχει συγγραφεί από μένα αποκλειστικά και αποτελεί προϊόν πνευματικής ιδιοκτησίας τόσο δικής μου, όσο και του Ιδρύματος.

Παράβαση της ανωτέρω ακαδημαϊκής μου ευθύνης αποτελεί ουσιώδη λόγο για την ανάκληση του πτυχίου μου».

Η Δηλούσα

Ελένη Σόμπολου

Καινοτομία και Επιχειρηματικότητα στον Τουρισμό

ΘΕΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Η καλλιέργεια της τουριστικής συνείδησης στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση

Η μεταπτυχιακή διπλωματική εργασία εξετάστηκε επιτυχώς από την κάτωθι
Εξεταστική Επιτροπή:

α/α	<u>Όνοματεπώνυμο</u>	<u>Βαθμίδα/Ιδιότητα</u>	<u>Ψηφιακή υπογραφή</u>
1.	Αικατερίνη Κικίλια	Καθηγήτρια - Διευθύντρια	Aikaterina Kikilia <small>Αικατερίνη Κικίλια Date: 2022.07.25 20:31:02 +03'00'</small>
2.	Αθηνά Παπαγεωργίου	Αναπληρώτρια Καθηγήτρια	
3.	Αριστείδης Παπαρηγορίου	Αναπληρωτής Καθηγητής	

Ευχαριστίες

Θα ήθελα να ευχαριστήσω την επιβλέπουσα καθηγήτριά μου κυρία Κικίλια Αικατερίνη, για την καθοδήγηση που μου προσέφερε και το χρόνο που διέθεσε δίνοντάς μου χρήσιμες συμβουλές και οδηγίες για την ολοκλήρωση της πτυχιακής μου εργασίας. Στο ίδιο πλαίσιο ευγνωμοσύνης, θα ήθελα να ευχαριστήσω όλους τους καθηγητές του Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών για τη συμβολή τους στην επιστημονική μου συγκρότηση κατά τη φοίτησή μου στο Τμήμα.

Οφείλω επίσης ένα μεγάλο ευχαριστώ σε όλους εκείνους που συνέβαλαν είτε πρακτικά, όπως οι μαθητές που συνεργάστηκαν στην έρευνα που έγινε, είτε ψυχικά με τη βοήθεια και τις παραινέσεις τους οι φίλοι και οι συγγενείς, στην ολοκλήρωση της εργασίας μου.

Τέλος, ένα μεγάλο ευχαριστώ στην οικογένειά μου , στον σύζυγο μου Χρήστο Βούλγαρη και στους γιους μας Λάμπρο και Δημοσθένη για την υποστήριξη σε όλο το διάστημα των σπουδών μου.

Πίνακας Περιεχομένων

ΠΕΡΙΛΗΨΗ	3
ABSTRACT.....	4
ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	5
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 : Ο ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΩΣ ΤΡΙΤΟΓΕΝΗΣ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ.....	6
Το αποτύπωμα του Τουρισμού στην ανάπτυξη	6
Τουρισμός, απασχόληση, οικονομικοί δείκτες.....	7
Το κοινωνικό αποτύπωμα του τουρισμού.....	8
Η προσαρμοστικότητα του τουρισμού στον χρόνο	9
Η συμβολή του τουρισμού στη βιώσιμη ανάπτυξη.....	10
Ο Τουρισμός στην Ελλάδα ως τομέας της οικονομίας.....	11
Οι εξελίξεις στον τουριστικό κλάδο στην Ελλάδα.....	13
Η εικόνα του brand της Ελλάδας ως οδηγός εξελίξεων.....	14
Η υπάρχουσα δυναμική της χώρας στην τουριστική δραστηριότητα και η αξιοποίησή της.....	16
Η αξία του καταρτισμένου προσωπικού σε μια τουριστική επιχείρηση.....	18
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 : ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΣΥΝΕΙΔΗΣΗ.....	19
Η εκπαίδευση στην Ελλάδα.....	19
Εκπαιδευτικό σύστημα.....	21
I. Ινστιτούτα επαγγελματικής κατάρτισης.....	22
III. Κολλέγια.....	23
Η τουριστική εκπαίδευση στην Ελλάδα και φορείς που την επιβλέπουν.....	26
Συνθήκες που ενισχύουν την επιλογή της τουριστικής εκπαίδευσης για επαγγελματική αποκατάσταση.....	30
Απόψεις για την παρεχόμενη τουριστική εκπαίδευση.....	32
Οι ιδιαιτερότητες των εργαζομένων στον τουρισμό	35
Εν αρχή είναι η τουριστική συνείδηση.....	37
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 : ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΕΡΕΥΝΑΣ.....	40
Εισαγωγή στον σκοπό της έρευνας.....	40
Στατιστική Μεθοδολογία.....	41

Συλλογή δεδομένων	41
Επιλογή δείγματος	42
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4 :ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ ΚΑΙ ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ	46
Περιγραφική στατιστική ανάλυση.....	46
Έλεγχος ανεξαρτησίας ή μη των ερωτήσεων	57
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ-ΕΠΙΛΟΓΟΣ.....	62
5.ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	66
ΕΛΛΗΝΙΚΗ	66
ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ.....	67
ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗ.....	69
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ.....	70
Παράρτημα 1	70

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η καλλιέργεια της τουριστικής συνείδησης στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση αποτελεί αναγκαία και ζητούμενη συνθήκη στη σύνδεση της αρχικής εκπαίδευσης με τη βιομηχανία του τουρισμού.

Στην παρούσα εργασία, με την πραγματοποίηση της ποσοτικής έρευνας, επιχειρήθηκε να ερμηνευτούν, τα ερεθίσματα που λαμβάνουν οι μαθητές που φοιτούν στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση, γύρω από τις τουριστικές έννοιες, πόσο ευαισθητοποιημένοι είναι γύρω από το φαινόμενο του τουρισμού.

Στην έρευνα συμμετείχαν 211 μαθήτριες και μαθητές της Ε' και ΣΤ' τάξης του δημοτικού σχολείου. Τα παιδιά απάντησαν σε ένα ερωτηματολόγιο το οποίο εξέταζε τις γνώσεις τους για τον τουρισμό στην Ελλάδα ,ποια σχολικά μαθήματα τους φέρνουν πιο κοντά στην δραστηριότητα του τουρισμού ,πως αντιλαμβάνονται το φαινόμενο αυτό.

Η στατιστική ανάλυση των απαντήσεων έδειξε ότι οι μαθητές κατανοούν τη βαρύτητα του τουριστικού φαινομένου και τη συμβολή του σε οικονομικό και κοινωνικό επίπεδο, χωρίς ωστόσο να εντάσσουν τα τουριστικά επαγγέλματα στα μελλοντικά τους επαγγελματικά όνειρα/σχέδια. Γίνεται, συνεπώς, αντιληπτό ότι οι μαθήτριες και μαθητές αυτών των ηλικιών είναι συνειδητοποιημένοι ως καταναλωτές του τουριστικού προϊόντος, αλλά όχι ως παραγωγοί του. Θεωρώ ότι το ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα δεν περιλαμβάνει μαθησιακούς στόχους που ενισχύουν την ενασχόληση με τον τουρισμό.

Η πολιτεία οφείλει λοιπόν να αναπρογραμματίσει τη διαδικασία της μάθησης από τις αρχικές βαθμίδες με περιεχόμενο τη μετάδοση γνώσεων γύρω από τον τουρισμό, να ξυπνήσει το ενδιαφέρον των παιδιών γύρω από αυτόν κλάδο, να καλλιεργήσει θετική στάση για τα τουριστικά επαγγέλματα, να ενισχύσει την αγάπη των μαθητών για τον πολιτισμό, τον άνθρωπο, να τους φέρει πιο κοντά στην κουλτούρα της φιλοξενίας. Με τον τρόπο αυτό αυξάνονται οι πιθανότητες να αναζητήσουν επαγγελματική αποκατάσταση στον τομέα της τουριστικής βιομηχανίας.

ABSTRACT

The cultivation of tourism in primary education is also necessary required condition in the connection of the initial education with its branch the tourism.

In the present work, by conducting quantitative research, an attempt was made to interpret what stimuli primary school students receive education, around the concepts of tourism, how aware they are around them from the phenomenon of tourism 211 students of 5th and 6th grade of primary education participated in the research. The children answered a questionnaire they were examining their knowledge about tourism in Greece, what are their school subjects bring closer to tourism activity, how they perceive this phenomenon.

Statistical analysis of the answers showed that the students understand gravity of the tourism phenomenon and its contribution to the economic and social level, but does not include the tourism professions in their future professional dreams / plans. It means that Students of these ages are aware as consumers of the tourism product, but not as its producers. I believe that the Greek educational system does not include learning goals that enhance engaging in tourism.

The state must reprogram learning process from the initial stages with the content of the transmission knowledge of tourism, to pique the interest of children around this industry, to cultivate a positive attitude towards the tourism professions, to supports students' love for culture, man, to bring them closer to the culture of hospitality. In this way the chances increase to seek vocational rehabilitation in the field of tourism industry.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Στο πρώτο μέρος της εργασίας παρουσιάζεται και αναλύεται το φαινόμενο του τουρισμού από πολλές πτυχές. Στις μέρες μας ο παγκόσμιος τουρισμός αντιπροσωπεύει έναν από τους τομείς με τις υψηλότερες αναπτυξιακές δυνατότητες. Το φαινόμενο του τουρισμού παρουσιάζει μια θεαματική δυναμική ανάπτυξη και είναι μια δραστηριότητα που μπορεί να διαδραματίσει σημαντικό ρόλο στην επίτευξη των στόχων για την Ανάπτυξη και την Απασχόληση (Koreseal, 2010).

Δεν υπάρχει λοιπόν αμφιβολία ότι για έναν τομέα τόσο δυναμικό, με υψηλό κύκλο εργασιών αλλά και ανταγωνιστικότητα όπως η τουριστική βιομηχανία, η τουριστική εκπαίδευση πρέπει να είναι προσανατολισμένη ώστε να καλλιεργεί ένα μεγάλο σύνολο δεξιοτήτων, ικανοτήτων και γνώσεων (PaulineJ . Sheldon, 2011)και να διαμορφώνει ανθρώπινο δυναμικό με τα ανάλογα εφόδια.

Επίσης, παρουσιάζεται η τουριστική εκπαίδευση στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα πώς είναι δομημένη και σε ποια εκπαιδευτική βαθμίδα ξεκινά να δίνεται βαρύτητα στα επαγγέλματα του τουρισμού. Η εκπαιδευτική διαδικασία μοιάζει να είναι αποκομμένη από τα δρώμενα, όπως ομολογούν πολλοί φορείς και η ανάπτυξη της τουριστικής εκπαίδευσης είναι αναγκαία, αρχής γενομένης από την πρωτοβάθμια εκπαίδευση.

Στο δεύτερο, μέρος της εργασίας παρουσιάζεται η έρευνα που πραγματοποιήθηκε με τη συμμετοχή μαθητών και μαθητριών της Ε και ΣΤ τάξης δημοτικού και αναλύονται τα αποτελέσματα των ερωτηματολογίων. Σύμφωνα με τα συμπεράσματα της έρευνας, δεν καλλιεργείται η τουριστική συνείδηση στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση σε τέτοιο βαθμό ώστε να ευαισθητοποιήσει τα παιδιά στο θέμα του τουρισμού, με αποτέλεσμα τα τουριστικά επαγγέλματα να συγκεντρώνουν ελάχιστο ενδιαφέρον προτίμησης. Εν κατακλείδι είναι φανερή η απουσία σύνδεσης της εκπαίδευσης με την αγορά εργασίας σε έναν τόσο δυναμικό κλάδο της οικονομίας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 : Ο ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΩΣ ΤΡΙΤΟΓΕΝΗΣ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ

1.1. Το αποτόπωμα του Τουρισμού στην ανάπτυξη

Ο τουρισμός αποτελεί μια ενδιαφέρουσα οικονομική δραστηριότητα με παγκόσμια απήχηση και παράλληλα είναι ένα κοινωνικό φαινόμενο με σημαντικές επιδράσεις στην κοινωνική, πολιτιστική και οικονομική ζωή των διαφόρων χωρών ή περιφερειών. Αυτό, σε συνδυασμό με την πολυδιάστατη φύση του τουρισμού, έχει ως αποτέλεσμα τη διαχρονική μετεξέλιξή του σε δυναμικό παραγωγικό κλάδο στη σύγχρονη οικονομία. (Γ.Ζαχαράτος, 1991).

Η τουριστική βιομηχανία είναι μια από τις μορφές του διεθνούς εμπορίου υπηρεσιών που αναπτύσσεται συνεχώς. Ο διεθνής τουρισμός δεν είναι μόνο μια δημοφιλής μορφή αναψυχής, αλλά και σημαντικός οικονομικός πόρος της παγκόσμιας βιομηχανίας, εξαγωγών. Στην παγκόσμια αγορά, το τουριστικό προϊόν είναι κορυφαίο, μαζί με το πετρέλαιο, και καταλαμβάνει ένα μερίδιο της αγοράς άνω του 30%. Αυτό φαίνεται κι από εμπειρικά στοιχεία τα οποία δείχνουν ότι η τουριστική ανάπτυξη επηρεάζει θετικά το ακαθάριστο εγχώριο προϊόν (ΑΕΠ) των χωρών (Lee.G.G, 2008).

Ειδικά τα τελευταία εννέα χρόνια, οι ρυθμοί ανάπτυξης του συγκεκριμένου τοματών φέρνουν σε πρωταγωνιστική θέση πηγής οικονομικών πόρων σε σχέση με άλλους τομείς. Η ανάπτυξη των μεταφορών, των επικοινωνιών, της κινητοποίησης και συγκέντρωσης ανθρώπων σε διάφορους και διαφορετικούς τόπους ώθησαν στην ανάπτυξη του τουρισμού αλλά και της γενικότερης ευημερίας. (Prokopenko O. L., 2019). Σε πολλές χώρες του κόσμου, ο τουρισμός μονοπωλεί ως ο βασικός τομέας των οικονομιών τους. Πρόκειται για χώρες που προσελκύουν τους τουρίστες με τα φυσικά, ιστορικά, πολιτιστικά και θρησκευτικά μνημεία, το ευνοϊκό κλίμα τους, τις υπέροχες παραλίες τους αλλά και το σταθερό πολιτικό και κοινωνικό περιβάλλον τους (I. Bashynska, 2019). Το παράδειγμα των χωρών αυτών αντικρούει βέβαια την άποψη των Sequeira και Campos, οι οποίοι ενστερνίζονται μερικώς τη δυναμική του τουρισμού, καθώς θεωρούν ότι χώρες με καλά ανεπτυγμένους τουριστικούς τομείς παρουσιάζουν γενικά υψηλότερους ρυθμούς οικονομικής ανάπτυξης από

άλλους(Campos, 2005), και η τουριστική ανάπτυξη δεν είναι ο μοναδικός καθοριστικός παράγοντας της οικονομίας.

Γεωγραφικά, η Ευρώπη βρίσκεται στην κορυφή του καταμερισμού του διεθνή τουρισμού με 672 εκατομμύρια τουρίστες, στη συνέχεια ακολουθούν οι χώρες της περιοχής Ασίας-Ειρηνικού, με 323 εκατομμύρια και τέλος οι χώρες της Βόρειας και Λατινικής Αμερικής, με 211 εκατομμύρια τουρίστες (Kwilinski, 2019).

Τουρισμός, απασχόληση, οικονομικοί δείκτες

Οι τουριστικές επιχειρήσεις προσφέρουν εισόδημα, οδηγούν στη δημιουργία θέσεων εργασίας και ενισχύουν τα έσοδα της βιομηχανίας. Η τελευταία ετήσια έρευνα του World Travel Tourism Council (WTTC), σε συνδυασμό με την Oxford, δείχνει ότι ο τομέας «Ταξίδια και Τουρισμός» σημείωσε αύξηση 3,5% το 2019, ξεπερνώντας την παγκόσμια οικονομική ανάπτυξη κατά 2,5% για ένατη συνεχή χρονιά. Ακόμη, κατά τα τελευταία πέντε χρόνια, μία στις τέσσερις νέες θέσεις εργασίας που δημιουργούνται αφορούν στον κλάδο του τουρισμού, καθιστώντας τον έτσι σημαντικό τομέα ανάπτυξης για τις εκάστοτε κυβερνήσεις.

Το 2019, ο άμεσος, έμμεσος και επαγωγικός αντίκτυπος της δραστηριότητας Ταξίδια και Τουρισμός αντιπροσώπευε:

- 8,9 τρισεκατομμύρια δολάρια συνεισφορά στο παγκόσμιο Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν
- 10,3% του παγκόσμιου ΑΕΠ
- 330 εκατομμύρια θέσεις εργασίας, 1 στις 10 θέσεις εργασίας σε όλο τον κόσμο
- 1,7 τρισεκατομμύρια δολάρια ΗΠΑ εξαγωγές επισκεπτών (6,8% των συνολικών εξαγωγών, 28,3% των παγκόσμιων εξαγωγών υπηρεσιών)
- Επένδυση κεφαλαίου 948 δισεκατομμυρίων δολαρίων ΗΠΑ (4,3% του συνόλου των επενδύσεων)

Η σημαντική θέση που κατέχει ο τουρισμός στην οικονομία επιβεβαιώνεται και από την ίδια την Ευρωπαϊκή Ένωση, σύμφωνα με την οποία ο τουρισμός αποτελεί έναν από

τους σημαντικότερους τομείς της ευρωπαϊκής οικονομίας, με ιδιαίτερη συμβολή στο ΑΕΠ των κρατών-μελών. Ακόμη, συμβάλλει στην επίτευξη των στόχων της σύγκλισης των επιπέδων ανάπτυξης των χωρών – μελών, μέσω της δημιουργίας υψηλού επιπέδου απασχόλησης, της βελτίωσης της κοινωνικής ευημερίας και της ποιότητας ζωής, της υποβοήθησης της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης, καθώς και της κοινωνικής και οικονομικής συνοχής (COMMUNITIES, 2001).

Το κοινωνικό αποτύπωμα του τουρισμού

Η έννοια και η συμβολή του τουρισμού έχει απασχολήσει αρκετά τη διεθνή βιβλιογραφία και όλοι οι συγγραφείς καταλήγουν στο συμπέρασμα ότι, ο τουρισμός είναι «μια κινητήριος δύναμη» της οικονομικής και κοινωνικής ανάπτυξης. Η προωθητική συμβολή του τουρισμού σε μια κοινωνία δεν περιορίζεται μόνο στην οικονομία. Ο τουρισμός είναι ένα κοινωνικό φαινόμενο που μπορεί συγχρόνως να θεωρηθεί ως μια διαδικασία ή εμπειρία και όχι ένα απλό προϊόν ή υπηρεσία. Εκτός από τις εμπειρίες που αποκομίζουν οι ταξιδιώτες, δημιουργούν σχέσεις με άλλους πολιτισμούς, γνωρίζουν νέους τόπους και έθιμα και χτίζουν ανθρώπινες οδούς σύνδεσης μεταξύ των χωρών. Ο χαρακτηρισμός του τουρισμού ως “υπερπαγκοσμιοποιητής (hyperglobalizer) από τον (Theobald, 1994) δικαιολογείται και ενισχύεται από την συμβολή του τουρισμού στην διατήρηση των πολιτισμών σε μια εποχή που η παγκοσμιοποίηση είναι αναμφισβήτητα μια δύναμη πολιτιστικής ομογενοποιήσεως (R. Cohen, (2000)).

Τα ταξίδια, η εκμετάλλευση του ελεύθερου χρόνου, η επαφή με πολιτισμούς και παραδόσεις άλλων λαών έχουν σημαντικές κοινωνικές και πολιτιστικές προεκτάσεις, και συμβάλλουν σημαντικά στην εξάλειψη των διαφορών και στη σταδιακή εξασφάλιση της αρμονικής συμβίωσης των ανθρώπων στις σύγχρονες κοινωνίες .

Ο τουρισμός μπορεί να θεωρηθεί ως ένα μέσο κοινωνικοποίησης επειδή έχει ισχυρή κοινωνική δύναμη και βοηθάει στη κατανόηση μεταξύ των λαών καθώς και στη διατήρηση της ειρήνης (WTOW. T., 1980).

Η προσαρμοστικότητα του τουρισμού στον χρόνο

Η αναπτυξιακή πορεία του τουρισμού σε παγκόσμιο επίπεδο υπήρξε εντυπωσιακή, αφού αναγνωρίζεται πλέον ως η μεγαλύτερη βιομηχανία του κόσμου από το 1997. Οι παράγοντες που συνέβαλαν σε αυτό ήταν κατά κύριο λόγο η αύξηση του εισοδήματος των ανθρώπων, ο περισσότερος ελεύθερος χρόνος στη διάθεση τους, η ραγδαία τεχνολογική εξέλιξη στα μέσα μαζικής μεταφοράς. Ο τουριστικός τομέας μπορεί και ανταποκρίνεται σε εξωτερικούς κραδασμούς, προσαρμόζεται σε ευρύτερα πολιτικά και οικονομικά περιβάλλοντα καθώς μεταμορφώνεται και εξελίσσεται σύμφωνα με τους Αντωνάκης, Γκούντα, Κολιός και Παπαδάτου (Antonakakis, 2017) και επιδεικνύει προσαρμοστικότητα στον χρόνο και στις απαιτήσεις του σύγχρονου ταξιδιώτη.

Τα τελευταία χρόνια, με την αλλαγή του τρόπου ζωής και την εξάλειψη των αποστάσεων, υπάρχει συνεχή ζήτηση νέων υπηρεσιών. Πρόκειται για έναν κλάδο που προσαρμόζει συνεχώς τα προϊόντα του, προσφέρει νέες υπηρεσίες, αναζητά την καινοτομία, επιδιώκει την διαφορετικότητα και κρατά σε επαγρύπνηση όλους που σχετίζονται με αυτόν τον χώρο. Οι αέναες αυτές απαιτήσεις αυτές παράγουν νέες θέσεις εργασίας, προσελκύουν άλλους κλάδους που χρειάζεται να αλληλεπιδράσουν για να συνθέσουν ένα νέο προϊόν ,κερδίζουν το ενδιαφέρον των επενδυτών αλλά και των νέων που μπορούν να βρουν επαγγελματικές εξόδους στον χώρο αυτό .

<<Δεν υπάρχει μεγαλύτερο καθήκον από το να επενδύσουμε στην ευημερία των νέων>>, αναφέρει ο Αντόνιο Κούτρης, (Γενικός Γραμματέας ΟΗΕ, 2015). παρέχοντας τους ποιοτική εκπαίδευση, βιώσιμους επαγγελματικούς στόχους και πρότυπα .Ο τουρισμός είναι το μονοπάτι που δίνει βιώσιμα επαγγελματικά πεδία δράσης, διασφαλίζει μια αξιοπρεπή εργασία και προωθεί την ανάπτυξη.

Η συμβολή του τουρισμού στη βιώσιμη ανάπτυξη

Ο τουρισμός είναι ένας βασικός πυλώνας οικονομιών· διαβατήριο προς την ευημερία και κινητήριο δύναμη για τη βελτίωση ζωής εκατομμυρίων. Ως ηγετικός κλάδος απασχόλησης, προσφέρει αποτελεσματικά εργαλεία για την καταπολέμηση της φτώχειας και τη βιώσιμη ανάπτυξη, με τις αλυσίδες αξίας του να περιλαμβάνουν μεγάλη ποικιλία αγαθών και υπηρεσιών, και να παράγουν πολλαπλασιαστικές επιδράσεις σε πολλές υπερδραστηριότητες (Jansen, 2017). Ο τουρισμός αποτελεί κινητήρια δύναμη, αλλά και επιταχυντή των ΣΒΑ λόγω των επικαλυπτόμενων και πολλαπλασιαζόμενων επιδράσεων σε άλλους τομείς και βιομηχανίες (WTO, 1988).

Η βιώσιμη ανάπτυξη αποτελεί πλέον κοινή ευθύνη όλων και κατέχει κεντρικό ρόλο στην διαμόρφωση πολιτικών και αποφάσεων εντός του τουριστικού κλάδου (WTO, 1988). Αναλυτικότερα σύμφωνα με τον Παγκόσμιο Οργανισμό Τουρισμού, «η βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη λαμβάνει υπόψη τις τρέχουσες ανάγκες των τουριστών και των περιοχών που τους υποδέχονται, και παράλληλα προστατεύει και βελτιώνει τις ευκαιρίες για το μέλλον. Θεωρείται πως οδηγεί στη διαχείριση όλων των πόρων με τέτοιο τρόπο ώστε να εκπληρώνονται οι οικονομικές, κοινωνικές και αισθητικές ανάγκες, ενώ διατηρείται η πολιτισμική ακεραιότητα, οι περιβαλλοντικές διεργασίες, η βιοποικιλότητα, και οι μηχανισμοί υποστήριξης ζωής» (WTO, 1988). Η δημιουργία βιώσιμων τουριστικών προϊόντων απαιτεί δημιουργούς με γνώσεις, εξειδίκευση, τουριστική κουλτούρα ώστε να εξάγουν προϊόντα που συνυπάρχουν αρμονικά με το τοπικό περιβάλλοντα κοινότητα και κουλτούρα και να αποτελούν επωφελούμενους και όχι θύματα της τουριστικής ανάπτυξης.

Οι βασικές αρχές της βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης επιγραμματικά είναι οι παρακάτω:

Ο Οι φυσικοί, ιστορικοί, πολιτιστικοί και άλλοι πόροι που αξιοποιούνται για τον τουρισμό διατηρούνται και για μελλοντική χρήση, ενώ παράλληλα επιφέρουν κέρδη στην κοινωνία του σήμερα.

Ο Η τουριστική ανάπτυξη είναι σχεδιασμένη και διαχειρίζεται με τρόπο ώστε να μην δημιουργεί σοβαρά περιβαλλοντικά και κοινωνικό-πολιτισμικά προβλήματα στην τουριστική περιοχή.

Ο Η συνολική ποιότητα του περιβάλλοντος της τουριστικής περιοχής διατηρείται και αναβαθμίζεται όπου χρειάζεται.

Ακολουθώντας ευλαβικά αυτές τις αρχές, ο τουρισμός έχει την δυνατότητα να προσφέρει νέες επαγγελματικές ευκαιρίες, να αναδείξει νέους χώρους δραστηριοποίησης. Οι εν δυνάμει πομποδέκτες του τουριστικού προϊόντος για να κάνουν ορθή εκμετάλλευση της δύναμης του τουρισμού χρειάζεται καθόλη την διάρκεια της επαγγελματικής τους ζωής να ενημερώνονται για τις εξελίξεις και να εκπαιδεύονται σε αυτές. Συμπερασματικά ο τουρισμός γεννά προκλήσεις στο χώρο της εκπαίδευσης και της αγωγής και απαιτείται ενσωμάτωση της τουριστικής ιδέας από τις αρχικές βαθμίδες των εκπαιδευτικών συστημάτων.

Ο Τουρισμός στην Ελλάδα ως τομέας της οικονομίας

Όσον αφορά στον ελλαδικό χώρο, ο τουρισμός αποτελεί στυλοβάτη της αναπτυξιακής προσπάθειας της ελληνικής οικονομίας και είναι άκρως απαραίτητος για την επιβίωση του έθνους. Αποτέλεσε τα χρόνια της κρίσης ανάχωμα στην ύφεση και στην ανεργία.

Η Smith χαρακτηρίζει τον τουρισμό ως σωσίβιο της οικονομίας, τονίζοντας ότι μετά τη ναυτιλία, ο τουρισμός είναι ο πιο κερδισμένος κλάδος στην Ελλάδα, και ταυτόχρονα ο ακρογωνιαίος λίθος μιας οικονομίας που συρρικνώθηκε κατά 27% από τα τέλη του 2009 όταν ξεκίνησε η οικονομική κρίση στη χώρα (Smith, 2017).

Παρόμοιες αναφορές έχουν αναρτηθεί και σε άλλες ηλεκτρονικές έγκριτες εφημερίδες, όπως η DEUTSCHEWELLE, η Καθημερινή, η The Telegraph, επισημαίνοντας την σπουδαιότητα του τουριστικού τομέα και αναδεικνύοντάς τον σε ένα σπουδαίο κομμάτι της επαγγελματικής δραστηριότητας (Tsafos, 2017), (Maltezos, 2017), (Morris, 2016).

Με την γλώσσα των αριθμών, κάθε 1€ που προκύπτει από τον τουρισμό, δημιουργεί μία έμμεση πρόσθετη οικονομική δραστηριότητα ύψους 1,5€. Στο ΑΕΠ συμβάλλει συνολικά κατά 2,5 ευρώ δηλαδή για κάθε ένα ευρώ τουριστικού εσόδου, το ΑΕΠ αυξάνεται κατά δύο ευρώ και πενήντα λεπτά(Κωστελένος, 2017).

Σύμφωνα με το (www.makthes.gr), τα τουριστικά έσοδα το 2019 ήταν 17,86 δισ. ευρώ από 15,8 δισ. ευρώ που ήταν το ενδεκάμηνο του 2018. Κατά συνέπεια, η ανάπτυξη ανήλθε άνω του 2% στο ΑΕΠ του 2019 (www.makthes.gr).

Ιδιαίτερης σημασίας είναι η συμβολή του τουρισμού στην κάλυψη του ελλείμματος του εμπορικού ισοζυγίου. Ο τουρισμός αποτελεί μια από τις σημαντικότερες πηγές εσόδων της χώρας που εξισορροπούν το Ισοζύγιο Πληρωμών (ΙΝΣΕΤΕ, 2019). Συγκεκριμένα, για το 2019, το 79,9% του ελλείμματος του Ισοζυγίου Αγαθών καλύφθηκαν από τις ταξιδιωτικές εισπράξεις (έναντι 71,5% το 2018).

Τα έσοδα από τον τουρισμό το 2019 αντιπροσωπεύουν το 56,2% (έναντι 49,7% το 2018) του συνόλου των εισπράξεων από τις εξαγωγές κάθε μορφής αγαθών που κάνει η χώρα (ΙΝΣΕΤΕ, 2019).

Όπως προαναφέρθηκε, ο τουρισμός στην Ελλάδα υπήρξε από τους βασικούς πυλώνες ανάπτυξης της χώρας, με σημαντική συμβολή στην αγορά εργασίας, δημιουργώντας εποχικές θέσεις και καταπολεμώντας την ανεργία και τις ανισότητες (ENTERPRISEGREECE, 2020). Διαπιστώνεται ότι ο τουρισμός, εκτός από τη μεγάλη συμβολή στην οικονομία της χώρας έχει συμβάλει σημαντικά και στην απασχόληση και, τα τελευταία χρόνια και στη μείωση της ανεργίας. Η πορεία αυτή συνεχίστηκε και το 2019. Συγκεκριμένα, η απασχόληση στα τουριστικά επαγγέλματα υπηρεσιών, καταλυμάτων και εστίασης αυξήθηκε κατά 6,7%, το πρώτο τρίμηνο έναντι 2,4% της συνολικής απασχόλησης κατά 5,3 έναντι 2,5% στο δεύτερο τρίμηνο, κατά 4,4% έναντι 2,0% στο τρίτο τρίμηνο και κατά 6,2% έναντι 1,8% στο τέταρτο τρίμηνο. Εδώ θα πρέπει να αναφέρουμε ότι στο πρώτο και το τέταρτο τρίμηνο του 2019 σημειώνονται οι υψηλότερες ποσοστιαίες αυξήσεις γεγονός που πιθανόν οφείλεται στη σημαντική ανάπτυξη του τουρισμού «citybreak» στην Αθήνα, που έχει μειωμένη εποχικότητα.(Gilmore, 1998).

Το σύνολο της απασχόλησης που δημιούργησε ο τουρισμός κατά την αιχμή (Q3) του 2019 εκτιμάται σε 678 χιλιάδες εργαζόμενους ή το 17,1% της συνολικής απασχόλησης. Αν συνυπολογισθούν, με πολλαπλασιαστική αντίστοιχο του ΑΕΠ (2,2 ή 2,65), τότε η συνολική απασχόληση (άμεση και έμμεση) που δημιουργεί ο τουρισμός ανέρχεται στο 37,6% έως 45,2% του συνόλου.

Οι εξελίξεις στον τουριστικό κλάδο στην Ελλάδα

Σύμφωνα με τη μελέτη (UNWTO, 2017), η σύγχρονη οικονομία διακρίνεται από την υψηλή ανταγωνιστικότητα σε οποιονδήποτε επιχειρηματικό τομέα συμπεριλαμβανομένου του τουρισμού. Για να επιβιώσουν, οι οργανισμοί αναγκάζονται να αυξήσουν την αποτελεσματικότητα των επιχειρήσεων, να εφαρμόσουν τις πιο προηγμένες τεχνολογίες, να αναζητήσουν το ανταγωνιστικό πλεονέκτημα των προϊόντων και της παρεχόμενης υπηρεσίας, να αγωνιστούν για το μεγαλύτερο μερίδιο αγοράς και να διατηρήσουν τους καλύτερους ειδικούς.

Οι παραπάνω απαιτήσεις οδηγούν τους εμπλεκόμενους σε εγρήγορση για συνεχείς επενδύσεις σε υλικοτεχνική υποδομή, τεχνολογική υποδομή αλλά και σε ανθρώπινο δυναμικό. Σύμφωνα με πρόσφατη μελέτη του ΙΤΕΠ, την περίοδο 2017-2019 τα ξενοδοχεία της Ελλάδας δαπάνησαν για ανακαινίσεις ποσό ύψους €2,9 δισ., καταγράφοντας μια σταθερή επένδυση 1 δισ. ευρώ ανά έτος. Από την έρευνα αναδεικνύεται η τεράστια συμβολή των ξενοδοχείων της χώρας σε επενδύσεις και απασχόληση, γεγονός που υποδηλώνει τον καταλυτικό ρόλο των ξενοδοχείων στον τουριστικό κλάδο, αλλά και ευρύτερα στην ελληνική οικονομία.

Η άνω μελέτη μεταξύ άλλων, επιβεβαιώνει τη βελτίωση του ξενοδοχειακού δυναμικού της χώρας, που είναι βασική παράμετρος για την προσέλκυση περισσότερων τουριστών στη χώρα μας και επομένως για τη βελτίωση των προοπτικών του κλάδου. Ενδεικτικά αναφέρεται ότι με βάση στοιχεία της ΕΛΣΤΑΤ, το μερίδιο των ξενοδοχείων 5 και 4 αστέρων στο σύνολο των ξενοδοχειακών μονάδων αυξήθηκε από 11,7% το 2004 σε 21,8% το 2018, ενώ το πλήθος των ξενοδοχειακών μονάδων αυξήθηκε από 8.899 σε 9.783 (+9,9%) αντίστοιχα. Μια άλλη παράμετρος που επιβεβαιώνει την υψηλή

ποιότητα των εγχώριων ξενοδοχειακών μονάδων, είναι η πρώτη θέση που κατέχει η χώρα μας στο Γενικό Δείκτη Ικανοποίησης των Ξενοδοχείων (87,5%), σε σχέση με τους κύριους ανταγωνιστές της, τον Ιανουάριο 2020 (INSETE). Στη δεύτερη θέση βρίσκεται η Κροατία με 86,3% ενώ ακολουθούν η Κύπρος και η Ισπανία με 85,9% και 85,3% αντίστοιχα. Έπεται η Ιταλία με 84,2% και ακολουθεί η Τουρκία με 83,2%. Στην τελευταία θέση βρίσκεται η Γαλλία με 78,7% (Γράφημα 4).

Η εικόνα του brand της Ελλάδας ως οδηγός εξελίξεων

Η Ελλάδα, καταλαμβάνει σήμερα την 25η θέση στην παγκόσμια κατάταξη του World Economic Forum για την ανταγωνιστικότητα των χωρών στον τουρισμό, ανάμεσα σε 140 οικονομίες, σύμφωνα με το δείκτη Ανταγωνιστικότητας Ταξιδιών και Τουρισμού για το 2019.

Ο άνω λόγος είναι ικανός να κινητοποιήσει τους επενδυτές και ιδιαίτερα πάνω σε συγκεκριμένες επενδυτικές ευκαιρίες, όπως, ιδιωτικοποίηση βασικών τουριστικών και μεταφορικών κρατικών περιουσιακών στοιχείων (μαρίνες, περιφερειακά αεροδρόμια, τουριστικά ακίνητα κλπ) από το Ταμείο Αξιοποίησης Ιδιωτικής Περιουσίας του Δημοσίου. Επίσης δημιουργία πολυτελών τουριστικών θέρετρων, με τη βοήθεια επενδυτικών κινήτρων, όπως κρατικές επιχορηγήσεις και φορολογικές διευκολύνσεις

ακόμη ανάπτυξη εξειδικευμένων τουριστικών προϊόντων και υποδομών, επικεντρωμένα γύρω από συγκεκριμένες θεματικές ενότητες (γαστρονομία, πολιτισμός, ευεξία, πολυτέλεια), υποκατηγορίες τουρισμού (ιατρικός, συνεδριακός), σημαντικές αγορές (Ρωσία, Ισραήλ, Ασία κλπ) ή δημογραφικές ομάδες (Συνταξιούχοι, Οικογένειες, Ζευγάρια κλπ.

Ακόμη σε μια μελέτη που δημοσίευσε ο ΙΝΣΕΤΕ (2019) με τίτλο: “Αξιολόγηση του brand «Ελλάδα» και σύγκριση με τον ανταγωνισμό στη Νότια Ευρώπη βάσει της εμπειρίας των τουριστών ”, Ο φιλόξενος χαρακτήρας και η φιλικότητα των κατοίκων, η διαμονή, η αίσθηση ασφάλειας, η γαστρονομία και η ομορφιά των τοπίων αποτελούν τα top-5 κριτήρια ικανοποίησης των τουριστών στην Νότια Ευρώπη (Ελλάδα, Ισπανία, Πορτογαλία, Ιταλία, Μάλτα, Τουρκία και Κροατία).

Η Ελλάδα επιτυγχάνει υψηλά και ανταγωνιστικά επίπεδα συνολικής ικανοποίησης και σχέσης ποιότητας/τιμής κατά τη διάρκεια της διαμονής. Αξίζει να σημειωθεί ότι στην έρευνα αυτή γίνεται ιδιαίτερη αναφορά σε επισκέπτες πολιτιστικού ενδιαφέροντος, δηλαδή στους ταξιδιώτες που έχουν ως βασική δραστηριότητα κατά τη διαμονή τους τις επισκέψεις σε ιστορικά μνημεία και μουσεία 27% των συνολικών επισκεπτών και στους επισκέπτες γαστρονομικού ενδιαφέροντος (‘Foodies’): επισκέπτες που επιδίδονται συχνά σε δραστηριότητες γαστρονομικού χαρακτήρα κατά τη διαμονή τους 19% των συνολικών επισκεπτών.

Οι κατηγορίες αυτές των επισκεπτών απέδωσαν υψηλά ποσοστά ικανοποίησης. Στην ίδια έρευνα η αποδοτικότητα του προσωπικού των κέντρων πληροφοριών συγκεντρώνει χαμηλότερη βαθμολογία σε σχέση με τον ανταγωνισμό αποδεικνύοντας το πρόβλημα της έλλειψης ανθρώπινου δυναμικού .Να σημειωθεί ότι η άνω μελέτη εκπονήθηκε για το Επιχειρησιακό πρόγραμμα Ανάπτυξη Ανθρώπινου δυναμικού, Εκπαίδευση και Δια βίου μάθησης και συνεπώς η έλλειψη ανθρώπινου δυναμικού συσχετίζεται άμεσα με το τομέα της εκπαίδευσης.

Η υπάρχουσα δυναμική της χώρας στην τουριστική δραστηριότητα και η αξιοποίηση της

Η Ελλάδα είναι μία από τις πλουσιότερες χώρες στην Ευρώπη ως προς την σπουδαιότητα και το πλήθος των ιστορικών μνημείων. Μετράει 18 μνημεία «Παγκόσμιας Κληρονομιάς», σημαντικό αριθμό μουσείων, μνημείων και αρχαιολογικών χώρων, καθώς και πολλές εκκλησίες και σημεία θρησκευτικού ενδιαφέροντος, γεγονός που την τοποθετεί μέσα στην πρώτη δεκάδα των προορισμών με ιστορική και πολιτισμική σημασία. Αυτά δίνουν πολλές επενδυτικές ευκαιρίες που θα μπορούσαν δυνητικά να αξιοποιήσουν αυτήν την σπουδαία πολιτιστική κληρονομιά, συμπεριλαμβανομένων και των παρακάτω:

-Ψηφιοποίηση και ηλεκτρονική απεικόνιση των πολιτισμικών στοιχείων της Ελλάδας, καθώς επίσης και παροχή υπηρεσιών όπως εικονικά μουσεία και τρισδιάστατες περιηγήσεις / ξεναγήσεις σε μνημεία και αρχαιολογικούς χώρους.

-Αναβάθμιση των τόπων πολιτισμικής κληρονομιάς, μέσα από την παροχή ποιοτικών υπηρεσιών και εγκαταστάσεων, καθώς επίσης και βελτίωση των τοπικών υποδομών.

-Δημιουργία και ανάπτυξη θεματικών προϊόντων σχετικά με συγκεκριμένα στοιχεία, όπως η Ελληνική Ορθόδοξη Θρησκεία και οι ανασκαφές αρχαιολογικών χώρων.

Στο πλαίσιο αυτό, το Υπουργείο Πολιτισμού έχει εκδηλώσει την πρόθεσή του να ακολουθήσει μία δυναμική στρατηγική, η οποία θα αναβαθμίσει σημαντικά την πολιτιστική κληρονομιά της Ελλάδας, με απώτερο στόχο να εμπλουτιστούν τα υπάρχοντα πολιτισμικά προϊόντα τουρισμού. Σε αυτή την κατεύθυνση, το Υπουργείο Πολιτισμού είναι ανοιχτό σε συζητήσεις σχετικά με επενδύσεις που θα συμβάλουν στην επίτευξη της ανωτέρω στρατηγικής.

Η Ελλάδα λόγω της γεωγραφικής της θέσης και της μορφολογικής της εικόνας έχει το προβάδισμα σε κάθε τομέα των εναλλακτικών μορφών τουρισμού. Έτσι κάθε νομός, πόλη και χωριό στην χώρα μας πλέον μπορεί να στηρίζεται έστω και κατά ένα μέρος

οικονομικά στις εναλλακτικές μορφές τουρισμού. Για την Ελλάδα , ο εναλλακτικός τουρισμός είναι πολύ σημαντικός όπως φαίνεται και από το παρακάτω χαρτοφυλάκιο του Ινστιτούτου Συνδέσμου Ελληνικών Τουριστικών Επιχειρήσεων (ΙΝΣΤΕΤΕ 2015) στην Έκθεση εξειδίκευσης δράσεων Στρατηγικού Σχεδίου Τουρισμού.

Αξίζει να σημειωθεί, ότι συχνά ο στόχος του εναλλακτικού τουρισμού είναι να επεκταθεί η τουριστική δραστηριότητα σε 12 μήνες και να εκμεταλλευτούν οι περιοχές που δεν συνδέονται στενά με τις παραδοσιακές μορφές τουρισμού. Άρα ο εναλλακτικός τουρισμός συμβάλει στις οικονομίες των περιφερειών , είναι συμβατός με τις περιβαλλοντικές και κοινωνικές αξίες της περιοχής, και οι οποίες δίνουν την ευκαιρία τόσο στην κοινωνία υποδοχής όσο και στους επισκέπτες να απολαύσουν μια θετική και πολύτιμη αλληλεπίδραση και κοινές εμπειρίες (M.Karagianni, 2018).

Η φιλοσοφία του εναλλακτικού τουρισμού συνοψίζεται λοιπόν στη διαφύλαξη του περιβάλλοντος, στην ικανοποίηση των αναγκών του ντόπιου πληθυσμού και στη δυνατότητα των χωρών στις οποίες υπάρχουν οι τουριστικοί προορισμοί να παίρνουν αυτές τις αποφάσεις της τουριστικής ανάπτυξης, σύμφωνα με τις δικές τους τουριστικές πολιτικές, και να μην οδηγούνται από τους μεγάλους τουριστικούς επιχειρηματίες (τους tours operators - ξενοδόχους) που συνήθως εξυπηρετούν πολυεθνικά ή ίδια οφέλη.

Ο εναλλακτικός τουρισμός ξεφεύγει από τα πρότυπα του μαζικού τουρισμού και έχει περισσότερα εξέχοντα χαρακτηριστικά, όπως επαφή με τη φύση, αποφυγή πολυσύχναστων προορισμών, αθλήματα, αυθεντικότητα, σεβασμό στο περιβάλλον, ελεγχόμενη και ρυθμιζόμενη ανάπτυξη, η έμφαση στην απόκτηση εμπειρίας για τοπικούς πολιτισμούς και διατήρηση παραδοσιακών αξιών. Άρα οι παραγωγοί του συγκεκριμένου τουριστικού προϊόντος είναι ευαισθητοποιημένοι σε θέματα όπως την προστασία του περιβάλλοντος και την ποιότητα ζωής . Το σύνολο αυτών των στάσεων και συμπεριφορών καλλιεργείται και ενισχύεται από την εκπαίδευση.

Η αξία του καταρτισμένου προσωπικού σε μια τουριστική επιχείρηση

Το σύγχρονο οικονομικό περιβάλλον δραστηριοποίησης των επιχειρήσεων χαρακτηρίζεται από έντονο ανταγωνισμό. Αποτελεί για αυτές, πάγια πρόκληση η επιλογή κατάλληλων στρατηγικών με στόχο την επίτευξη ανταγωνιστικού πλεονεκτήματος ώστε να ξεχωρίσουν στον επιχειρησιακό στίβο. Η λύση συνίσταται σε τρία βασικά στοιχεία, ποιότητα, καινοτομία και ευελιξία ανταπόκρισης στις ανάγκες των καταναλωτών. Μέσα από αυτό το τρίπτυχο επιτυγχάνεται η διαφοροποίηση μιας επιχείρησης και απαιτείται κατάλληλο ανθρώπινο δυναμικό για να υλοποιήσει τις στρατηγικές αυτές.

Σύμφωνα με τους PineII και Gilmore, καθώς τα αγαθά και οι υπηρεσίες εμπορευματοποιούνται, οι εμπειρίες των πελατών που καταναλώνουν αυτά τα προϊόντα θα έχουν μεγαλύτερη σημασία, άρα η ποιότητα είναι συνιστώσα της επιτυχίας (Gilmore, 1998).

Αναφέρθηκε το στοιχείο της καινοτομίας στο τρίπτυχο της επιτυχίας .Η καινοτομία είναι μια δραστηριότητα έντασης γνώσης η οποία εξαρτάται από τις δυνατότητες των επιχειρηματιών και των εργαζομένων να μάθουν και να εφαρμόσουν τη γνώση για να δημιουργήσουν νέους και βελτιωμένους τρόπους να κάνουν πράγματα. Για να υπάρξει καινοτομία, απαιτείται ένα συγκεκριμένο σύνολο δεξιοτήτων που να περιλαμβάνει διοικητικές ικανότητες με ιδιαίτερη έμφαση στην ηγεσία, τον στρατηγικό προσανατολισμό, την δυνατότητα εκτέλεσης .Η προώθηση της τουριστικής καινοτομίας χρειάζεται συνεχή καθοδήγηση άρα συνεχή εκπαίδευση.

Αναπτύσσοντας τουριστικές επιχειρήσεις, το πιο σημαντικό στοιχείο είναι οι υπάλληλοι που επικοινωνούν απευθείας με έναν πελάτη (Bilgihan &Nejad, 2015).Η εκπαίδευση βελτιώνει τις δεξιότητες τους και αυξάνει την αποδοτικότητα τους σε μια επιχείρηση, άποψη που επιβεβαιώσε και η έρευνα των Sinaga και της ομάδας του (Sinaga, 2019).

Το παρακάτω σχήμα παρουσιάζει και συσχετίζει αρχές και αξίες που μπορούν να εξασφαλίσουν την ευημερία και την μακροζωία μια τουριστικής επιχείρησης Ο πυρήνας των «αρχών ευημερίας της εταιρείας» είναι ότι η κερδοφορία και η ανάπτυξη

προέρχονται από την ικανοποίηση των πελατών και των εργαζομένων. Άρα πυρήνας επιτυχίας είναι το ανθρώπινο δυναμικό

Fig. 4.4: Company Well-being Principles.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΣΥΝΕΙΔΗΣΗ

Η εκπαίδευση στην Ελλάδα

Η εκπαίδευση στην Ελλάδα κατοχυρώνεται στο Άρθρο 16 του Ελληνικού Συντάγματος, το οποίο ορίζει ότι: Η εκπαίδευση αποτελεί βασική αποστολή για το Κράτος και

στοχεύει στην ηθική, πνευματική, επαγγελματική και σωματική κατάρτιση των Ελλήνων, στην ανάπτυξη της εθνικής και θρησκευτικής συνείδησης και στη δημιουργία τους ως ελεύθερων και υπεύθυνων πολιτών. Το ίδιο άρθρο εγγυάται επίσης ότι "Η τέχνη και η επιστήμη, η έρευνα και η διδασκαλία θα είναι δωρεάν και η ανάπτυξη και η προώθησή τους θα είναι υποχρέωση του κράτους". Το ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα τελεί υπό την κεντρική ευθύνη και επίβλεψη του Υπουργείου Παιδείας και Θρησκευμάτων και παραμένει ένα αρκετά συγκεντρωτικό σύστημα. Οι ουσιαστικές αρμοδιότητες διαμόρφωσης της εκπαιδευτικής πολιτικής και διοίκησης της εκπαίδευσης βρίσκονται συγκεντρωμένες σε κεντρικό επίπεδο, υπό την ευθύνη του Υπουργού Παιδείας και Θρησκευμάτων.

Την τελευταία δεκαετία ιδρύθηκε το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής (ΙΕΠ) , το οποίο είναι νομικό πρόσωπο ιδιωτικού δικαίου και εποπτεύεται από τον Υπουργό Παιδείας. Λειτουργεί χάριν του δημοσίου συμφέροντος με στόχο τη διασφάλιση του δικαιώματος όλων των παιδιών στην εκπαίδευση. Αποτελεί επιτελικό επιστημονικό και ερευνητικό φορέα που παρέχει διαρκή επιστημονική και τεχνική υποστήριξη του σχεδιασμού και της εφαρμογής της εκπαιδευτικής πολιτικής στο Υπουργείο Παιδείας και τους εποπτευόμενους φορείς του σε θέματα που αφορούν:

- Την πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση
- Τη μεταλυκειακή εκπαίδευση
- Τη μετάβαση από τη δευτεροβάθμια στην ανώτατη εκπαίδευση
- Την επιμόρφωση των εκπαιδευτικών
- Την αντιμετώπιση των μαθητικών ανισοτήτων, της μαθητικής διαρροής και της πρόωρης εγκατάλειψης του σχολείου.

Το ΙΕΠ συνδράμει το Υπουργείο Παιδείας σε θέματα αποτίμησης του εκπαιδευτικού έργου και αξιολόγησης σχολικών μονάδων και εκπαιδευτικών. Η υποχρεωτική εκπαίδευση στην Ελλάδα αποτελείται από:

- Τη διετή υποχρεωτική φοίτηση των νηπίων ηλικίας 4 ετών στο Νηπιαγωγείο

- Την εξαετή φοίτηση των μαθητών στο Δημοτικό σχολείο
- Την τριετή φοίτηση των μαθητών στο Γυμνάσιο.

Εκπαιδευτικό σύστημα

Το ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα διαιρείται κυρίως σε τρία επίπεδα: πρωτοβάθμια, δευτεροβάθμια και τριτοβάθμια εκπαίδευση, με ένα επιπλέον μεταδευτεροβάθμιο επίπεδο που παρέχει κυρίως επαγγελματική κατάρτιση. (<https://eacea.ec.europa.eu/>)

Α.Πρωτοβάθμια εκπαίδευση

Η πρωτοβάθμια εκπαίδευση αποτελείται από:

- Την υποχρεωτική διετή φοίτηση των νηπίων ηλικίας 4 ετών στο Νηπιαγωγείο
- Την εξαετή φοίτηση στο Δημοτικό σχολείο.

Λειτουργούν Ενιαίου Τύπου Ολοήμερα Νηπιαγωγεία, καθώς και Ενιαίου Τύπου Ολοήμερα Δημοτικά σχολεία. Μπορεί να είναι δημόσια ή ιδιωτικά

Δευτεροβάθμια εκπαίδευση

Η δευτεροβάθμια εκπαίδευση περιλαμβάνει δύο κύκλους:

- Ο πρώτος είναι υποχρεωτικός και αντιστοιχεί στο Γυμνάσιο τριετούς φοίτησης (ημερήσιο - εσπερινό).
- Ο δεύτερος είναι προαιρετικός και αντιστοιχεί στο Λύκειο (Γενικό και Επαγγελματικό) τριετούς φοίτησης.

Τα Γυμνάσια όπως και τα Λύκεια μπορεί να είναι δημόσια ή ιδιωτικά.

Γ. Μετά-δευτεροβάθμια εκπαίδευση

Οι τύποι των δομών είναι :

I.Ινστιτούτα επαγγελματικής κατάρτισης

Τα Ινστιτούτα Επαγγελματικής Κατάρτισης (ΙΕΚ) έχουν σκοπό:

1. την παροχή αρχικής επαγγελματικής κατάρτισης σε αποφοίτους της μη υποχρεωτικής δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, δηλαδή των Γενικών Λυκείων (ΓΕ.Λ.) και των ΕΠΑ.Λ., καθώς και σε κατόχους ισότιμων τίτλων και
2. την εξασφάλιση στους καταρτιζόμενους αντίστοιχων προσόντων, με τη διδασκαλία επιστημονικών, τεχνικών, επαγγελματικών και πρακτικών γνώσεων και την καλλιέργεια ανάλογων δεξιοτήτων, ώστε να διευκολύνεται η επαγγελματική τους ένταξη και να διασφαλίζεται η προσαρμογή τους στις μεταβαλλόμενες ανάγκες της παραγωγικής διαδικασίας. Τα ΙΕΚ λειτουργούν ως ευέλικτα όργανα διαρκούς παροχής, αναπροσαρμογής και εκσυγχρονισμού των προσόντων του ανθρώπινου δυναμικού και αποστολή τους είναι η παροχή ουσιαστικών και τυπικών επαγγελματικών εφοδίων και προσόντων με σκοπό τη διευκόλυνση της κινητικότητας των εργαζόμενων, ενισχύοντας παράλληλα την οικονομία της Χώρας, με τη συμβολή τους στην αύξηση της παραγωγικότητας και την οικονομική μεγέθυνση. Μπορεί να είναι δημόσια ή ιδιωτικά και η φοίτηση στα δημόσια Ινστιτούτα Επαγγελματικής Κατάρτισης παρέχεται δωρεάν.

II. Μεταλυκειακό έτος - τάξη μαθητείας

Το Επαγγελματικό Λύκειο (ΕΠΑΛ), εκτός από τον δευτεροβάθμιο κύκλο σπουδών, προσφέρει και Μεταλυκειακό Έτος - Τάξη Μαθητείας που αποτελεί μεταδευτεροβάθμιο κύκλο σπουδών..Ο μαθητευόμενος οφείλει να παρακολουθεί πρόγραμμα εργαστηριακών μαθημάτων ειδικότητας που πραγματοποιείται στα οικεία εργαστηριακά κέντρα (ΕΚ) ή στα σχολικά εργαστήρια των ΕΠΑΛ και παράλληλα να συμμετέχει στο πρόγραμμα μάθησης στο χώρο εργασίας. Την ευθύνη υλοποίησης του Μεταλυκειακού Έτους - Τάξης Μαθητείας, της τοποθέτησης σε χώρους εργασίας των

μαθητευόμενων καθώς και όλα τα σχετικά με αυτήν, έχει το εκάστοτε ΕΠΑΛ/ΕΚ σε συνεργασία με το οικείο Κέντρο Προώθησης Απασχόλησης του Οργανισμού Απασχόλησης Εργατικού Δυναμικού (ΟΑΕΔ).

III. Κολλέγια

Στη μεταδευτεροβάθμια μη-ανώτατη εκπαίδευση εντάσσονται και τα Κολλέγια. Τα Κολλέγια είναι πάροχοι υπηρεσιών μη τυπικής μεταλυκειακής εκπαίδευσης και κατάρτισης και μπορεί να είναι μόνο ιδιωτικά. Παρέχουν κατ' αποκλειστικότητα σπουδές βάσει συμφωνιών πιστοποίησης (validation) και νόμιμης χρήσης (franchising) με ανώτατα εκπαιδευτικά ιδρύματα της αλλοδαπής, αναγνωρισμένα από τις αρμόδιες αρχές στη χώρα που εδρεύουν, οι οποίες οδηγούν σε πρώτο πτυχίο (bachelor) τουλάχιστον τριετούς διάρκειας σπουδών και φοίτησης ή μεταπτυχιακό τίτλο σπουδών.

Η εκτενή αναφορά στην μεταδευτεροβάθμια εκπαίδευση είναι άξια λόγου γιατί είναι το πρώτο επίπεδο που συναντάται η έννοια της επαγγελματικής κατάρτισης και οι συγκεκριμένες δομές έχουν ως στόχο να επιτύχουν την γεφύρωση της εκπαίδευσης με την αγορά εργασίας. Η σύνδεση επιτυγχάνεται μέσω προγραμμάτων αρχικής επαγγελματικής κατάρτισης που αντιστοιχούν σε συγκεκριμένα επαγγελματικά περιγράμματα, στο πλαίσιο των ειδικοτήτων που έχουν ζήτηση στην αγορά εργασίας, όπως επίσης και με την ενσωμάτωση της Πρακτικής Άσκησης των καταρτιζομένων σε εργασιακούς χώρους. Προβλέπονται επισκέψεις σε επιχειρήσεις, ως μέσο άμεσης αντίληψης της πραγματικής διάστασης της εργασίας, ώστε να αφομοιώνεται και να μετασχηματίζεται η θεωρητική γνώση και να διευκολύνεται η ένταξη των καταρτιζόμενων στην αγορά εργασίας.

Δ. Τριτοβάθμια εκπαίδευση

Η ανώτατη εκπαίδευση στην Ελλάδα παρέχεται από τα Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα (συνολικά 25) και αποτελείται από δύο διακριτούς τομείς:

1. Τον πανεπιστημιακό τομέα, που περιλαμβάνει τα Πανεπιστήμια, τα Πολυτεχνεία και την Ανώτατη Σχολή Καλών Τεχνών
2. Τον τεχνολογικό τομέα, που περιλαμβάνει την Ανώτατη Σχολή Παιδαγωγικής και Τεχνολογικής Εκπαίδευσης (ΑΣΠΑΙΤΕ).

Οι σπουδές διαρθρώνονται σε τρεις κύκλους:

Πρώτος κύκλος σπουδών

Ο πρώτος κύκλος σπουδών συνίσταται στην παρακολούθηση ενός προγράμματος σπουδών και απαιτεί την επιτυχή ολοκλήρωση των μαθημάτων του εν λόγω προγράμματος. Οδηγεί στην απονομή τίτλου σπουδών.

- Οι σπουδές που οδηγούν σε βασικό πτυχίο στα ελληνικά ΑΕΙ Πανεπιστημιακού τομέα διαρκούν τουλάχιστον 4 χρόνια για τα περισσότερα επιστημονικά αντικείμενα
- Διαρκούν 5 χρόνια:
  - i. Στο Πολυτεχνείο
  - ii. Σε έναν αριθμό άλλων εφαρμοσμένων επιστημών (Γεωπονική, Δασολογία, Οδοντιατρική, Κτηνιατρική, Φαρμακευτική)
  - iii. Σε ορισμένα Τμήματα Τεχνών (Μουσικές Σπουδές, Εικαστικές Τέχνες)
- Διαρκούν 6 χρόνια στην Ιατρική Σχολή.

Το διδακτικό έργο κατανέμεται σε εξαμηνιαία μαθήματα, ενώ κάθε ακαδημαϊκό έτος περιλαμβάνει εκπαιδευτικές δραστηριότητες που αντιστοιχούν σε 60 πιστωτικές μονάδες.

Δεύτερος κύκλος σπουδών

Ο δεύτερος κύκλος σπουδών συνίσταται στην παρακολούθηση προγράμματος μεταπτυχιακών σπουδών. Η κανονική διάρκεια φοίτησης είναι κατ' ελάχιστον δύο εξάμηνα και περιλαμβάνει μαθήματα που αντιστοιχούν κατ' ελάχιστον σε 60

πιστωτικές μονάδες. Ολοκληρώνεται με την απονομή Διπλώματος Μεταπτυχιακού Σπουδών (ΔΜΣ).

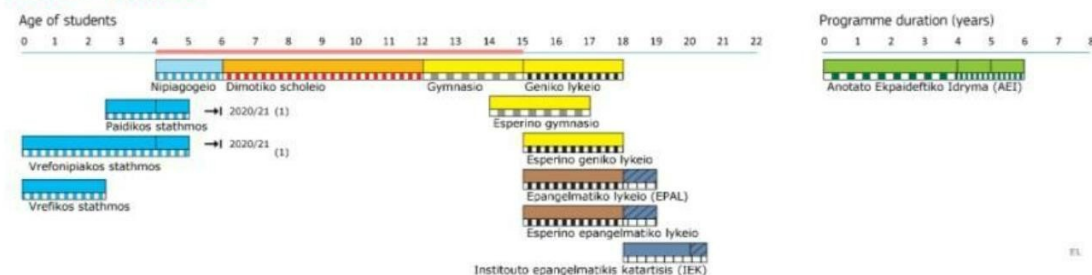
Τρίτος κύκλος σπουδών

Ο τρίτος κύκλος σπουδών συνίσταται στην παρακολούθηση προγράμματος διδακτορικών σπουδών και απαιτεί την εκπόνηση διδακτορικής διατριβής. Ολοκληρώνεται σε κατ' ελάχιστο 3 πλήρη ημερολογιακά έτη και οδηγεί στην απονομή διδακτορικού διπλώματος.

Για μια σύντομη περιγραφή του εκπαιδευτικού συστήματος, συμβουλευτείτε το ακόλουθο σχηματικό διάγραμμα:

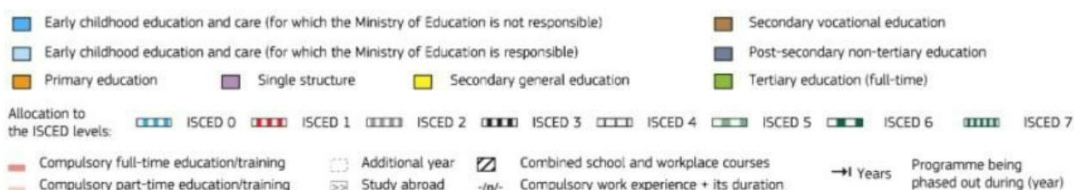
Δομή του εθνικού εκπαιδευτικού συστήματος

Greece – 2020/21

(1) Programme being phased out between 4 and 5 years old as from 2020/21.

Notes: Law 4521/2018 established the two-year compulsory *nipiagogeio* (pre-primary school). The implementation of the measure spans a 3-year period from 2018 to 2021. School year 2020/21 (third and last year of its implementation) foresees the compulsory attendance of all pre-schoolers in all municipalities of the country. Meanwhile, for one last year, *Vrefonipiakoi stathmoi* and *Paidikoi stathmoi* will continue to accommodate children up to 5 years old.

Πηγή: Ευρωδίκη 2020/21

Τέλος στο πλαίσιο της πολιτικής για τη δια βίου μάθηση, για να καλυφθούν διαφορετικές μορφές εκπαίδευσης και κατάρτισης που επιτρέπουν στους ενήλικες να

αναπτύξουν και να αναπροσανατολίσουν την εκπαίδευσή τους βάσει των διαφορετικών ατομικών αναγκών τους, το Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων εποπτεύει μια σειρά από δημόσιους φορείς που παρέχουν εκπαίδευση και κατάρτιση ενηλίκων:

1. Σχολεία Δεύτερης Ευκαιρίας, για ενήλικες που δεν έχουν ολοκληρώσει την υποχρεωτική εκπαίδευση.
2. Ινστιτούτα Επαγγελματικής Κατάρτισης, που προσφέρουν αρχική επαγγελματική κατάρτιση σε αποφοίτους δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης.
3. Δημόσια Κέντρα Δια Βίου Μάθησης (ΚΔΒΜ), που δύνανται να ιδρύονται να προσφέρουν συνεχιζόμενη επαγγελματική κατάρτιση, επανειδίκευση, αναβάθμιση δεξιοτήτων, γενική εκπαίδευση ενηλίκων και συμβουλευτική και επαγγελματικό προσανατολισμό
4. Κέντρα Επιμόρφωσης και Δια Βίου Μάθησης των ΑΕΙ, τα οποία αποτελούν μονάδες των Ιδρυμάτων που εξασφαλίζουν τον συντονισμό και τη διεπιστημονική συνεργασία στην ανάπτυξη προγραμμάτων επιμόρφωσης, συνεχιζόμενης εκπαίδευσης, κατάρτισης και εν γένει δια βίου μάθησης.

Η τουριστική εκπαίδευση στην Ελλάδα και φορείς που την επιβλέπουν

Στην Ελλάδα οι σπουδές με κατεύθυνση στον τουρισμό περιλαμβάνονται σε διάφορες εκπαιδευτικές βαθμίδες, όπου προσφέρεται εκπαίδευση και κατάρτιση. Από τις πληροφορίες που συλλέχθηκαν σχετικά με την τουριστική εκπαίδευση στην Ελλάδα, η πρώτη επαφή με τα τουριστικά επαγγέλματα είναι στο δευτεροβάθμιο επίπεδο και συγκεκριμένα στην Β΄ τάξη των Επαγγελματικών Λυκείων που υπάρχει η ειδικότητα Υπάλληλος Τουριστικών Επιχειρήσεων και προφανώς η αρμοδιότητα λειτουργίας είναι το Υπουργείο και Θρησκευμάτων.

Σε μεταδευτεροβάθμιο επίπεδο βρίσκονται οι Επαγγελματικές σχολές μαθητείας του Οργανισμού Απασχόλησης Εργατικού Δυναμικού, οι ΕΠΑΣ, οι οποίες ακολουθούν το δυϊκό σύστημα εκπαίδευσης. Η φοίτηση διαρκεί 2 σχολικά έτη (4 εξάμηνα), κατά τη διάρκεια των οποίων οι μαθητές παρακολουθούν θεωρητικά και εργαστηριακά

μαθήματα και παράλληλα πραγματοποιούν πρόγραμμα μάθησης σε εργασιακό χώρο, σε εργασίες συναφείς προς την ειδικότητά τους. Ειδικότητες που παρέχονται και απασχολούνται στην τουριστική βιομηχανία είναι Τεχνίτης μαγειρικής τέχνης και Υπάλληλος ξενοδοχειακών επιχειρήσεων.

Με πρωτοβουλία του ιδίου οργανισμού και με σκοπό την στενότερη διασύνδεση της παρεχόμενης εκπαίδευσης με τις πραγματικές ανάγκες του τουριστικού κλάδου σε συγκεκριμένες ειδικότητες υψηλής ζήτησης, λειτουργούν πλέον οι Πειραματικές Επαγγελματικές Σχολές Μαθητείας του ΟΑΕΔ στις ειδικότητες Τεχνίτης Μαγειρικής Τέχνης, Τεχνίτης Επισιτισμού και Υπάλληλος υποδοχής πελατών ξενοδοχείου

Σε μεταδευτεροβάθμιο επίπεδο ανήκουν και οι σχολές ξεναγών .Συγκεκριμένα οι σχολές ξεναγών οι οποίες αποτελούν μεταδευτεροβάθμιες επαγγελματικές σχολές διάρκειας δύο (2) εκπαιδευτικών ετών. Το 70% των θέσεων καλύπτεται από αποφοίτους γενικού ή επαγγελματικού λυκείου και το 30% από πτυχιούχους τριτοβάθμιας εκπαίδευσης. Όλοι οι υποψήφιοι, ανεξαρτήτως του τίτλου σπουδών που κατέχουν, πρέπει να έχουν πιστοποιημένη άριστη γνώση επιπέδου Γ2/C2, τουλάχιστον δύο (πέραν της ελληνικής) ξένων γλωσσών. Οι άνω σχολές εποπτεύονται από το Υπουργείο Τουρισμού. όπως και ινστιτούτα επαγγελματικής κατάρτισης .με τις παρακάτω ειδικότητες.

- Τεχνικός Τουριστικών Μονάδων και Επιχειρήσεων Φιλοξενίας (Υπηρεσία υποδοχής - Υπηρεσία ορόφων - Εμπορευματογνωσία)• Τεχνικός Μαγειρικής Τέχνης – Αρχιμάγειρας (chef)• Τεχνικός Αρτοποιός – Ζαχαροπλαστικής• Στέλεχος διοίκησης και Οικονομίας στον τομέα του Τουρισμού• Στέλεχος Λουτροθεραπείας/Θαλασσοθεραπείας –SPA.

Σε τριτοβάθμιο επίπεδο και κάτω από τη σκέπη του Υπουργείου Παιδείας και Θρησκευμάτων, λειτουργούν προπτυχιακά τμήματα με εξειδίκευση στον τουρισμό στα πανεπιστήμια του αναφέρονται στον παρακάτω πίνακα:

Εκπαιδευτικό Ίδρυμα	Σχολή	Τμήμα
Διεθνές Πανεπιστήμιο Ελλάδος	Οικονομίας & Διοίκησης	Διοίκησης Οργανισμών, Μάρκετινγκ και Τουρισμού
Ελληνικό Μεσογειακό Πανεπιστήμιο	Διοίκησης & Οικονομίας	Διοίκησης Επιχειρήσεων και Τουρισμού
Πανεπιστήμιο Πατρών	Οικονομικών Επιστημών & Διοίκησης Επιχειρήσεων	Διοίκησης Τουρισμού
Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο	Κοινωνικών Επιστημών	Διοίκηση Τουρισμού
Πανεπιστήμιο Αιγαίου	Επιστημονικής Διοίκησης	Οικονομικής και Διοίκησης Τουρισμού
Πανεπιστήμιο Πειραιώς	Οικονομικών, Επιχειρηματικών και Διεθνών Σπουδών	Τουριστικών Σπουδών

Πανεπιστήμιο Ιονίου	Σχολή Οικονομικών Επιστημών	Τμήμα Τουρισμού
Πανεπιστήμιο Δυτικής Αττικής	Διοικητικών, Οικονομικών και Κοινωνικών Επιστημών	Διοίκησης Τουρισμού

Ταυτόχρονα οργανώνεται και σημαντικός αριθμός μεταπτυχιακών σπουδών αυτόνομα, διατμηματικά και διϋδρυματικά και έχουν προσανατολισμό θέματα που αφορούν πρωτίστως την διοίκηση και διαχείριση των τουριστικών επιχειρήσεων.

Ισότιμες σπουδές με τα τις προπτυχιακά τμήματα των πανεπιστημίων , προσφέρει και το Υπουργείο Τουρισμού με την λειτουργία των δύο Ανώτερων Σχολών Τουρισμού,

1. Ανώτερη Σχολή Τουριστικής Εκπαίδευσης Ρόδου (Α.Σ.Τ.Ε.Ρ.)
2. Ανώτερη Σχολή Τουριστικής Εκπαίδευσης Κρήτης (Α.Σ.Τ.Ε.Κ.)

Ο στόχος είναι η δημιουργία στελεχών στις ξενοδοχειακές, αλλά και λοιπές τουριστικές επιχειρήσεις, Οι σχολές αυτές λειτουργούν στην Ρόδο και στον Άγιο Νικόλαο Κρήτης. Η εισαγωγή των σπουδαστών τους γίνεται μέσω της διαδικασίας των Πανελλαδικών Εξετάσεων για κατόχους απολυτηρίου ΓΕΛ και των Ειδικών Εθνικών Εξετάσεων για κατόχους απολυτηρίου και πτυχίου του τομέα «Διοίκησης και Οικονομίας» των ΕΠΑΛ.

Τέλος το Υπουργείο Τουρισμού λειτουργεί σε διάφορες πόλεις της Ελλάδας τμήματα Μετεκπαίδευσης για τους ήδη εργαζομένους στον τουριστικό τομέα ή για πρόσκαιρα ανέργους, οι οποίοι διαθέτουν μόνον εμπειρική γνώση του αντικειμένου εργασίας τους. Συνεπώς η τουριστική εκπαίδευση συντονίζεται από τρία Υπουργεία , το Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων , το Υπουργείο Τουρισμού και το Υπουργείο Εργασίας

Συνθήκες που ενισχύουν την επιλογή της τουριστικής εκπαίδευσης για επαγγελματική αποκατάσταση

Ο τουρισμός αντιπροσωπεύει την πιο δραστική επένδυση ενάντια στην ανεργία εξαιτίας της πολλαπλασιαστικής επιρροής σε πολύ-επίπεδους κλάδους (Ioannidis και Zamproukos, 2017). Το γεγονός αυτό τον έχει ανάγει, σε πολλές χώρες, σε βαριά βιομηχανία καθώς καταλαμβάνει όλο και περισσότερο σημαντικά ποσοστά στα ΑΕΠ τους. Η βιομηχανία της φιλοξενίας και του τουρισμού είναι ένας από τους ταχύτερα αναπτυσσόμενους τομείς παγκοσμίως τόσο στον τομέα των επιχειρήσεων όσο και στην απασχόληση (Cammio, 2018). Αυτό φαίνεται από το γεγονός ότι οι θέσεις εργασίας δημιουργούνται σε συνεχή βάση από υψηλά προσόντα έως χαμηλά ειδικευμένα άτομα. Στην Ευρώπη υπάρχουν περίπου 2,3 εκατομμύρια επιχειρήσεις στον κλάδο της φιλοξενίας και του τουρισμού (Eurostat, 2017). Η συνολική συμβολή της βιομηχανίας φιλοξενίας και τουρισμού παγκοσμίως στο ακαθάριστο εγχώριο προϊόν αναμένεται να αυξηθεί σε 11,5 τρισεκατομμύρια δολάρια (11,4%) το 2027 και το 2016 ήδη αντιπροσώπευε σχεδόν 292 εκατομμύρια θέσεις εργασίας (10% των συνολικών παγκόσμιων θέσεων εργασίας) (WTTC, Travel&TourismEconomicImpact, 2017).

Η τουριστική βιομηχανία ως πεδίο επαγγελματικής ενασχόλησης ,επιλέγεται κατά κόρον εξαιτίας του μελλοντικού, ελκυστικού πλάνου και των δυνατοτήτων που προσφέρει στην εύρεση εργασίας. λόγω των επενδυτικών προοπτικών που δημοσιοποιούνται και προαναγγέλλουν ένα αισιόδοξο μήνυμα για την πορεία της συγκεκριμένης βιομηχανίας στην Ελλάδα.

Ο τομέας του τουρισμού εκπροσωπεί το 5,5% του ευρωπαϊκού Α.Ε.Π. και η ανάδειξη της πολιτιστικής κληρονομιάς αποτελεί βασικό κριτήριο για την επιλογή των περιοχών ως τουριστικών προορισμών. Προσπαθώντας να συνδέσει τον τουρισμό με τον πολιτισμό ,ο θεμελιωτής του όρου Nation Branding, Σάμιον Άνχολτ, αναφέρει, «εάν η ίδια η χώρα δεν αλλάξει την εικόνα της από μέσα, δεν μπορεί να αλλάξει την εικόνα της προς τα έξω». Ο τουρισμός ως μια προσφορά υπηρεσιών που αποκτάει μάρκα , συγκροτείται από τέσσερις πτυχές όπως: η ταυτότητα (identity), η αξία (equity), ο σκοπός (purpose)και η εικόνα (image). Άρα θεμελιώνοντας τις αξίες και τα άυλα αγαθά της πολιτιστικής κληρονομιάς , ο πολιτισμός είναι συνιστώσα οικονομικού οφέλους.

Άρα ο τουρισμός και ο πολιτισμός εφάπτονται ως προς το αποτέλεσμα, διαφοροποιούνται ως προς την γενικότερη εμβέλεια τους γιατί ο τουρισμός είναι ένα οικονομικό μεγέθος, που μετράει αφίξεις, απασχόληση, συνάλλαγμα.

Ενδεικτικά αναφέρεται ότι οι συνολικές πωλήσεις στον τομέα του πολιτισμού στην Ευρωπαϊκή Ένωση το 2003 ήταν 654 δις Ευρώ, ενώ στην αυτοκινητοβιομηχανία ήταν 271 δις Ευρώ και στον τομέα τεχνολογιών πληροφορικής και επικοινωνίας 541 δις Ευρώ. Ο τομέας του πολιτισμού αναπτύχθηκε την περίοδο 1999 – 2003 κατά 20%, τρεις φορές ταχύτερα από την ανάπτυξη της υπόλοιπης ευρωπαϊκής οικονομίας. Το 2004, 5,8 εκατ. εργαζόμενοι απασχολήθηκαν στον τομέα του πολιτισμού. Επιπρόσθετα, εκτός από την άμεση συμβολή του πολιτισμού, υπάρχει και η έμμεση, όπως η συμβολή του πολιτισμού στην ψηφιακή επανάσταση, την περιφερειακή ανάπτυξη. Η συμβολή του τομέα πολιτισμού στο ευρωπαϊκό ΑΕΠ έφτασε το 2,6%.

Το Υπουργείο Πολιτισμού στέκεται έμπρακτα αρωγός στην προώθηση του πολιτισμού τοποθετώντας ως προτεραιότητες του τα προηγούμενα χρόνια

- Το νέο Μουσείο της Ακρόπολης,
- δράσεις του προγράμματος «Παιδεία-Πολιτισμός»,
- την η προώθηση νέων θεσμών διεθνούς εμβέλειας όπως ευρωπαϊκά βραβεία, Biennale αρχιτεκτονικής, κλπ.
- δραστηριότητες συντήρησης και ανάδειξης αρχαιολογικών χώρων,
- ίδρυση και εκσυγχρονισμός μουσείων, αγορά διατηρητέων κτιρίων για πολιτικές χρήσεις.

Ακόμη στα πλαίσια ποιοτικής βελτίωσης του τουριστικού προϊόντος, κάθε χρόνο το Υπουργείο Πολιτισμού πραγματοποιεί εκατοντάδες έργα, όπως αναβάθμιση υποδομών και υπηρεσιών αρχαιολογικών χώρων, κλπ.

Απόψεις για την παρεχόμενη τουριστική εκπαίδευση

Οι Μπίλιας και οι συνεργάτες του (2016) διαπιστώνουν σε δευτερογενή έρευνα τους ότι η πιο επαναστατική αλλαγή που έγινε τα τελευταία χρόνια είναι η διείσδυση του τουρισμού στην τριτοβάθμια εκπαίδευση. Το θέμα ήταν η εισαγωγή της ιδέας της εκπαίδευσης του τουρισμού με σκοπό την εκπαίδευση και παραγωγή στελεχών υψηλού επιπέδου και όχι υπαλλήλων χαμηλού επιπέδου.

Η γενική ανάλυση δείχνει ότι το σημερινό επίπεδο τουριστικής εκπαίδευσης στην Ελλάδα θεωρείται ικανοποιητικό. Ωστόσο, υπάρχει ανάγκη για περισσότερα στοιχεία προσανατολισμένα στην πρακτική στο πρόγραμμα σπουδών και προτείνεται ότι τα εκπαιδευτικά τμήματα του τουρισμού πρέπει να αναδιαρθρώσουν τα προγράμματα σπουδών τους με σκοπό την εισαγωγή πιο πρακτικής εργασίας, περισσότερες εκπαιδευτικές επισκέψεις σε επιχειρήσεις και βιομηχανικές τοποθετήσεις μεγαλύτερης διάρκειας

Διαπιστώνεται ότι το ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα αντιμετωπίζει διάφορες προκλήσεις λόγω ανεπαρκών πόρων, χαμηλής αυτονομίας, μειωμένων επιδόσεων στις βασικές και ψηφιακές δεξιότητες καθώς και στην αναντιστοιχία δεξιοτήτων (Semester, 2019).

Τα συμπεράσματα της ετήσιας έκθεσης του Εθνικού Ινστιτούτου Εργασίας και Ανθρώπινου Δυναμικού (ΕΙΕΑΔ) το έτος 2018, καθρεφτίζουν την αναγκαιότητα αυτή. Η πλειονότητα του εργατικού δυναμικού κατέχει σχετικά απλές δεξιότητες, απόρροια του παραδοσιακού παραγωγικού προτύπου της ελληνικής οικονομίας ενώ παράλληλα τα τελευταία χρόνια καταγράφεται σταθερή μείωση των εργαζομένων με χαμηλά εκπαιδευτικά προσόντα . Ακολουθεί η ομάδα των απασχολούμενων με υψηλού επιπέδου δεξιότητες, στους οποίους συγκαταλέγονται απασχολούμενοι με υψηλό μορφωτικό επίπεδο και εμπειρία, σημειώνοντας μικρή μεν αλλά θετική μεταβολή τα τελευταία χρόνια.

Αναφορικά με το ζήτημα της αναντιστοιχίας δεξιοτήτων, η πιλοτική έρευνα σε επιχειρήσεις της Θεσσαλίας και της Δυτικής Ελλάδας έδειξε ότι μεγαλύτερες

αναντιστοιχίες οριζόντιων δεξιοτήτων αφορούν την ικανότητα οργάνωσης, την επίλυση προβλημάτων, την ανάληψη πρωτοβουλίας, και την επιχειρηματικότητα ενώ οι μικρότερες αναντιστοιχίες αφορούν την αριθμητική ικανότητα, την ελληνική γλώσσα και τις ξένες γλώσσες. (ΕΙΕΑΔ, 2018).

Έντονη κριτική ασκεί και ο ΟΟΣΑ (2017), θεωρώντας ότι ενώ οι Έλληνες έχουν μεγάλη εξειδίκευση, οι δεξιότητες τους δε συμβαδίζουν με τις αντίστοιχες απαιτήσεις της αγοράς, καθώς δεν υπάρχει σύνδεση της εκπαίδευσης με την αγορά εργασίας, γενικά. Ένδειξη αποτελεί και το γεγονός ότι μεταξύ των ελλήνων πολιτών μόνο το 46% διαθέτει βασικές έως μέτριες δεξιότητες στη χρήση ψηφιακών μέσων, όταν ο αντίστοιχος μέσος όρος της ΕΕ-28 είναι 57%, σύμφωνα με το Δείκτη Ψηφιακής Οικονομίας και Κοινωνίας (DESI) (European Commission, 2020).

Επιπλέον, σύμφωνα με την ομάδα εργασίας «Εκπαίδευση και Απασχόληση» του ιδρύματος Friedrich Ebert, τον Ιούνιο του 2018, στις εκτιμήσεις της για την Ελλάδα (Friedrich-Ebert-Stiftung, 2018) αναφέρει τα παρακάτω

- η ανάπτυξη των δεξιοτήτων στην Ελλάδα υστερεί κυρίως λόγω της απαξίωσης της Επαγγελματικής Εκπαίδευσης και Κατάρτισης, των χαμηλών επιδόσεων στον πρόσφατο διαγωνισμό Programme for International Student Assessment (PISA) και στις περιορισμένες ψηφιακές δεξιότητες.
- η χαμηλή ενεργοποίηση των δεξιοτήτων, οφείλεται στην απουσία σύνδεσης των εκπαιδευτικών προγραμμάτων με την παραγωγή και στην μικρή συμμετοχή στη δια βίου μάθηση.
- Η περιορισμένη αντιστοίχιση των δεξιοτήτων οφείλεται στην αναντιστοιχία προσόντων με την αγορά εργασίας, οδηγώντας άτομα με υψηλά εκπαιδευτικά προσόντα σε θέσεις εργασίας χαμηλών προσόντων, -είτε τα άτομα δεν έχουν τις δεξιότητες που ζητούν οι επιχειρήσεις-, στην υποαπασχόληση, καθώς και στην απουσία επανακατάρτισης και αναβάθμισης των επαγγελματικών δεξιοτήτων.

Οι εργοδότες είναι εργαλεία αξιολόγησης της τουριστικής εκπαίδευσης και οι απόψεις τους καταδεικνύουν τις απαιτήσεις τους για τους εργαζόμενους στον τουριστικό κλάδο

.Σύμφωνα με στοιχεία της ΕΕ για το 2017, 40% των εργοδοτών της Ευρώπης δεν μπορούν να βρουν άτομα με τις κατάλληλες δεξιότητες για την πλήρωση των κενών θέσεων εργασίας τους. Παράλληλα 46% των επιχειρήσεων υποστηρίζει, ότι οι επαγγελματικές δεξιότητες (τεχνικές, πρακτικές ή σχετιζόμενες με συγκεκριμένη εργασία), οι δεξιότητες εξυπηρέτησης πελατών και οι δεξιότητες ομαδικής εργασίας, αποτελούν τις πλέον σημαντικές για τη μελλοντική τους ανάπτυξη (Ευρωπαϊκή, 2019).

Στη μη σύνδεση της εκπαίδευσης με την αγορά εργασίας στον τουρισμό και της μη προετοιμασίας των νέων σε γνώσεις και προσόντα για αυτήν από τα εκπαιδευτικά ιδρύματα, συμφωνούν οι Έλληνες εργοδότες και οι νέοι, αλλά όχι οι διοικήσεις των εκπαιδευτικών φορέων, σύμφωνα με ποιοτική έρευνα του ΙΝΣΕΤΕ (2015α). Στην ίδια ανεπάρκεια (30.6%) συμφωνεί και έρευνα του Ινστιτούτου Μικρών Επιχειρήσεων της ΓΣΕΒΕΕ (2015), σε επιχειρήσεις παροχής υπηρεσιών καταλυμάτων.

Οι προσδοκίες των αποφοίτων της τουριστικής εκπαίδευσης επίσης λαμβάνονται ως σοβαρή κριτική πάνω στην παρεχόμενη τουριστική εκπαίδευση και δεν πρέπει να παραμεληθούν. Έκθεση των (Moira, 2004) συζητά το παράδοξο που παρόλο που περισσότεροι από τους μισούς αποφοίτους που τους πήραν συνέντευξη συμφώνησαν ότι οι γνώσεις και οι δεξιότητες που αποκτήθηκαν ήταν επαρκείς, μόνο το ένα πέμπτο ανέφεραν ότι το πτυχίο τους αποδείχθηκε χρήσιμο στην εύρεση σχετικής απασχόλησης. Αντίθετα, αναφέρθηκαν στη γνώση ξένων γλωσσών, στο οικογενειακό δίκτυο και γνώση υπολογιστών ως πιο χρήσιμες. Η γνώση ξένων γλωσσών επισημαίνεται γενικά ως σημαντική δεξιότητα που πρέπει να κατέχεται από τον εργαζόμενο σε οποιαδήποτε βιομηχανία (Archan&Dornmayr, 2006).

Η χώρα μας αποτελεί περιοχή αυξανόμενης τουριστικής κινητικότητας, και επηρεάζει εμφανώς την τάση προς αυτήν τη βιομηχανία. Ακριβώς, λοιπόν, για αυτήν την επιλεκτική προτεραιότητα στην οποία εκπίπτει ο τουριστικός προσανατολισμός, οι προϋποθέσεις ανώτερης εκπαίδευσης και κατάρτισης είναι απαραίτητο να απαιτούνται και να εφαρμόζονται, ώστε να μην αποτελεί αντικείμενο ακαδημαϊκής προκατάληψης, αλλά αντιθέτως χώρος αυξημένης πειθαρχίας, γνώσης και εξειδίκευσης (Stergiou&Airey, 2017).

Οι ιδιαιτερότητες των εργαζομένων στον τουρισμό

Ως βιομηχανία που βασίζεται στις υπηρεσίες, ο ελληνικός τουρισμός εξαρτάται από τους υπεύθυνους που προσφέρουν τις διάφορες υπηρεσίες. Πιο σημαντικό είναι η ποιότητα των προσφερόμενων υπηρεσιών, που εξαρτάται από την εκπαίδευση και την κατάρτιση που έχουν αποκτήσει οι εργαζόμενοι και τις σχετικές δεξιότητες που διαθέτουν (Güzeller, 2009).

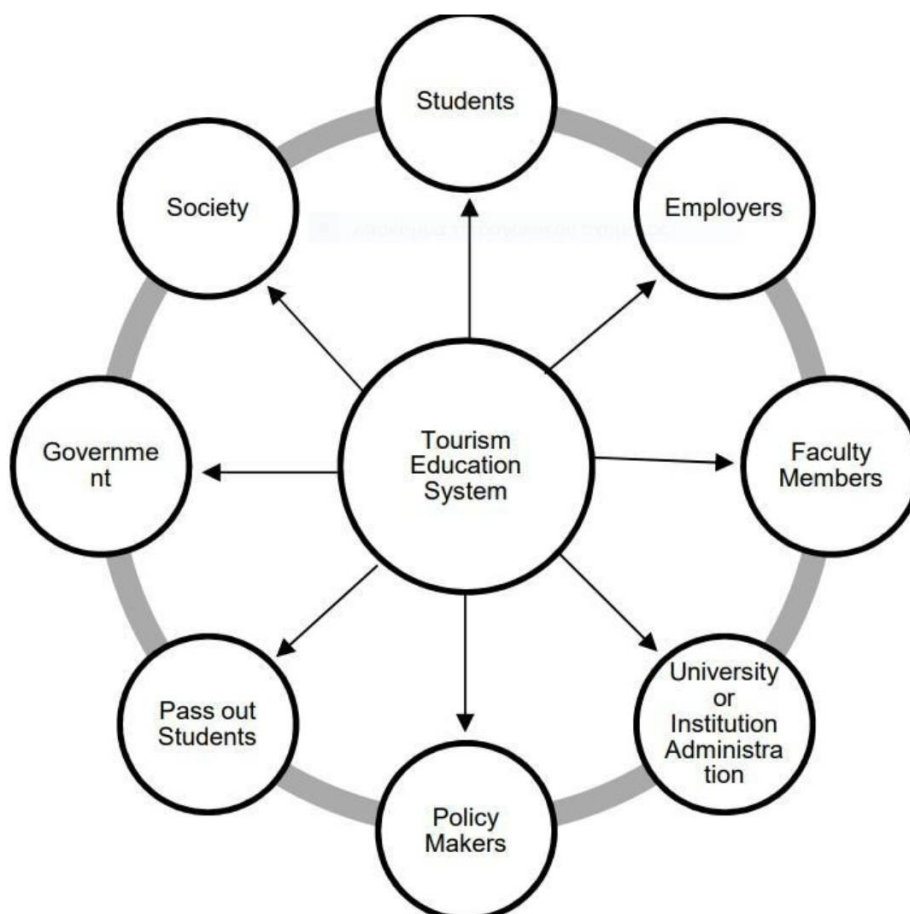
Αναλυτικά η βιομηχανία φιλοξενίας και τουρισμού θα υποστηρίξει 380 εκατομμύρια θέσεις εργασίας έως το 2027, αλλά αντιμετωπίζει αυξανόμενες προκλήσεις για να προσελκύσει εξειδικευμένο ταλέντο που μπορεί να προσφέρει με επιτυχία την καλύτερη εξυπηρέτηση για την ικανοποίηση των αυξανόμενων απαιτήσεων των πελατών και των επιχειρηματικών στόχων (WTTC, Travel&TourismEconomicImpact, 2015) Οι πελάτες γίνονται όλο και πιο κρίσιμοι, επειδή υπάρχει μια σχεδόν απεριόριστη διαφανής διαδικτυακή ταξιδιωτική, διαμονή, εκδηλώσεις και προσφορά F&B. Οι κριτικές δημοσιεύονται στο διαδίκτυο μέσω ιστότοπων και κοινωνικών μέσων, καθιστώντας την επιχείρηση πιο ευάλωτη όταν η ποιότητα δεν είναι ανώτερη. Αυτό το μεταβαλλόμενο τοπίο καθιστά κρίσιμο να έχει τους κατάλληλους υπαλλήλους που μπορούν να ασχοληθούν με την παροχή προϊόντων και υπηρεσιών υψηλής ποιότητας στη βιομηχανία φιλοξενίας και τουρισμού.

Οι τουριστικοί κλάδοι, ιδίως εκείνος της φιλοξενίας, επειδή ακριβώς αφορά στην εξυπηρέτηση και την παροχή υπηρεσιών διακατέχονται εξ' ολοκλήρου από ανθρώπινη διάδραση και εξάρτηση οπότε αυτομάτως επικοινωνιακές ικανότητες, γλωσσικές, κοινωνικές και συμπεριφοριστικές είναι εκείνες που κατά κανόνα οξύνονται απευθείας και σε μείζονα βαθμό (Lesić, 2017).

Η ενασχόληση με τον τουρισμό συγκεκριμένα, προϋποθέτει ορισμένες κυρίαρχες ικανότητες, διαπροσωπικές και επικοινωνιακές ικανότητες ακριβώς γιατί αναφερόμαστε σε μια βιομηχανία με την εντονότερη κοινωνική διαδραστική σχέση στην οποία η προώθηση αυτών των ικανοτήτων αποφέρει αμεσότητα στις ανθρώπινες επαφές, διπλωματία για διαπραγμάτευση και ασφαλώς επιδραστική κοινωνική δικτύωση (Baum, T., Devine, F., Kattara, H., Kong, H. Y., Osoro, W., Teixeira, R. M.,

&Wong, K. Y., 2012) Η τουριστική εκπαίδευση είναι ένα πολυμετοχικό σύστημα, όπως απεικονίζεται και στην παρακάτω εικόνα.

Figure 1: Stakeholders of Tourism Education System

και προϋποθέτει ένα μείγμα αξιών το οποίο εννοείται πως ξεκινάει από τις εκπαιδευτικές βάσεις του συστήματος και περιλαμβάνει συγκεκριμενοποίηση και αναγνώριση του μοτίβου καριέρας, σχεδίαση και προγραμματισμό, αντιληπτική ικανότητα των εξωτερικών μεταβολών και προσαρμοστικότητα, ευελιξία, τεχνικές και προσόντα εύρεσης λύσεων, ηθική συμπεριφορά και συνεργασία, κοινωνικά χαρακτηριστικά και γνώσεις στη χρήση τεχνολογίας (Wang, 2013).

Εν αρχή είναι η τουριστική συνείδηση

Ο τουρισμός, εκ των πραγμάτων, είναι προϊόν μιας συνείδησης που ονομάζεται τουριστική συνείδηση. Τι εννοούμε με τον όρο Τουριστική Συνείδηση; Εννοούμε τις γνώσεις που αποδεικνύουμε ότι κατέχουμε μέσω της επαγγελματικής και φιλικής εξυπηρέτησης του επισκέπτη – τουρίστα.

Ταυτόσημη σημασία στον όρο δίνει και ο Δημοσθένους (2007) , αναφέροντας ότι τουριστική συνείδηση είναι οι γνώσεις που μεταδίδονται στον επισκέπτη μέσω της επαγγελματικής και πάνω απ' όλα, φιλικής εξυπηρέτησης για να τον βοηθήσουμε να γνωρίσει καλύτερα τον τρόπο ζωής της χώρας μας».

Ακόμη η Τουριστική Συνείδηση ορίζεται ως το σύνολο των ενεργειών που συμβάλλουν στην καλύτερη δυνατή εξυπηρέτηση του τουρίστα και παράλληλα στη δημιουργία ευχάριστης εντύπωσης του τόπου επίσκεψής του (Γ.Κολτσιδόπουλος, 2001).

Συνίσταται ειδικότερα:

- στις γνώσεις που αποδεικνύουμε ότι κατέχουμε για τις τουριστικές υποδομές μιας περιοχής, την ιστορία και τον πολιτισμό της μέσα από την εξυπηρέτηση του επισκέπτη – τουρίστα.

- στους τρόπους συμπεριφοράς και ευγένειας καθώς και

- στον σεβασμό που δείχνουμε απέναντι στους επισκέπτες, τους

συνανθρώπους αλλά και το φυσικό και δομημένο περιβάλλον.

Από την πλευρά των επισκεπτών η Τουριστική Συνείδηση αναφέρεται:

- στον σεβασμό των επισκεπτών στις παραδόσεις και τις συνήθειες της περιοχής που επισκέπτεται

- στον σεβασμό στο φυσικό και δομημένο περιβάλλον καθώς και

- στη χρήση τοπικών υπηρεσιών με σκοπό την ελαχιστοποίηση των αρνητικών επιπτώσεων του τουρισμού και την προώθηση της οικονομικής βιωσιμότητας της περιοχής.

Αναφορές στο θέμα της τουριστικής συνείδησης έχουν γίνει και από πολιτικά πρόσωπα του τόπου μας. Στο πλαίσιο επίσκεψης στο Βερολίνο του Υπουργού Τουριστικής Ανάπτυξης το 2008, ο κύριος Άρης Σπηλιωτόπουλος συναντήθηκε με την Υπουργό Εκπαίδευσης και Έρευνας της Γερμανίας και δήλωσε ότι *<Η τουριστική συνείδηση μπορεί να καλλιεργηθεί μόνο μέσω της παιδείας>*

“Μόνο αν μπούμε στα σχολεία με συγκεκριμένα προγράμματα εκπαίδευσης σε πολύ μικρή ηλικία και δημιουργήσουμε τουριστική συνείδηση”, πρόσθεσε “μπορούμε ως χώρα να έχουμε μέλλον και προοπτική δημιουργώντας, πράγματι, ποιοτικές υπηρεσίες και κυρίως δημιουργώντας γέφυρες πολιτισμού και επικοινωνίας μεταξύ των λαών”. “Γιατί” εξήγησε “ο τουρισμός δεν είναι τίποτα περισσότερο από τη συμβολική οικονομική κορύφωση δύο άλλων διαδικασιών, της παιδείας και του πολιτισμού. Όσο υψηλότερη παιδεία και πολιτισμό έχεις ως χώρα τόσο υψηλότερο δείκτη ποιότητας τουρισμού και υπηρεσιών μπορείς να προσφέρεις” (Κουμέλης, 2008).

Η διακήρυξη της Μανίλας (1980) για τον Παγκόσμιο Τουρισμό προτρέπει να γίνουν προσπάθειες αναφορικά με την ανάπτυξη τουριστικής συνείδησης μέσω της κατάλληλης εκπαίδευσης, με σκοπό την διευκόλυνση και ενθάρρυνση της επικοινωνίας μεταξύ των επισκεπτών, των κατοίκων και των επαγγελματιών του τουρισμού σε μια περιοχή υποδοχής τουριστών.

Σύμφωνα με την ίδια διακήρυξη, η προπαρασκευή για τον τουρισμό, για διακοπές και ταξίδια θα μπορούσε επωφελώς να αποτελέσει τμήμα της διαδικασίας για τη μόρφωση και εκπαίδευση των νέων. Για τους λόγους αυτούς η ένταξη του τουρισμού στη μόρφωση των νέων αποτελεί ένα βασικό στοιχείο που ευνοεί και τη διαρκή εδραίωση της ειρήνης.

Η όποια επένδυση στον τουρισμό δεν συντελείται αόριστα και απρογραμματίστα, αλλά απαιτεί μια στρατηγική ανάπτυξης και οργάνωσης του εν λόγω πεδίου. Στην

πραγματικότητα αυτή, ο ιδιάζων ρόλος της εκπαίδευσης δεν πρέπει να απουσιάζει, αρχής γενομένης από την πρωτοβάθμια εκπαίδευση .

Οι Schwinger, Steinmayr και Spinaath (2016) υποστήριξαν ότι οι μαθητές του δημοτικού σχολείου δείχνουν να υιοθετούν περισσότερο στόχους προσέγγισης της μάθησης και όχι στόχους απόδοσης ή επιτυχίας. Οι στόχοι που είναι προσανατολισμένοι στην μάθηση παραμένουν υψηλοί σε όλες τις τάξεις του δημοτικού σχολείου ,Το συμπέρασμα είναι ότι η πρωτοβάθμια εκπαίδευση είναι το πεδίο καλλιέργειας τουριστικής συνείδησης(Schwinger, 2016) .

Έτσι η διαμόρφωση μιας εθνικής τουριστικής συνείδησης στην Ελλάδα θα μπορούσε να ξεκινήσει από τη σχολική παιδεία των μαθητών και θα δύναται να καλλιεργηθεί μέσα από τη γενική παιδεία και τα διδασκόμενα μαθήματα της Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης, όπως την ιστορία, τη γεωγραφία, τις τέχνες και τον αθλητισμό, τον πολιτισμό και την παράδοση, προκειμένου οι μαθητές να αποκτήσουν τουριστική συνείδηση έγκαιρα (Κικίλια, 2013).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 : ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΕΡΕΥΝΑΣ

Το ερωτηματολόγιο της έρευνας παρατίθεται στο παράρτημα 1

Εισαγωγή στον σκοπό της έρευνας

Η απόκτηση μίας ολοκληρωμένης εικόνας για τη διασύνδεση της εκπαίδευσης και της αγοράς εργασίας προϋποθέτει τη συνθεώρηση αυτών που συμβαίνουν τόσο στην πλευρά της προσφοράς όσο και σε αυτή της ζήτησης. Η τουριστική ανάπτυξη συνετέλεσε στην αυξημένη ζήτηση για τουριστική εκπαίδευση και κατάρτιση η οποία παρουσιάζει σημαντικά δείγματα βελτίωσης σε σχέση με το παρελθόν.

Όμως τα αποτελέσματα που επιτυγχάνουν οι απόφοιτοι στην αγορά εργασίας στον τουριστικό χώρο δεν ικανοποιούν τους εργοδότες και αυτό ισχυροποιεί την άποψη ότι η παρεχόμενη εκπαιδευτική διαδικασία δεν λειτουργεί ως γέφυρα με τις απαιτήσεις στην αγορά εργασίας. Η σχέση της εκπαίδευσης με την αγορά εργασίας αντανακλάται στον τρόπο με τον οποίο η εκπαίδευση προετοιμάζει τα άτομα για την είσοδό τους στην αγορά εργασίας ή με τον οποίο δράσεις δια βίου μάθησης στέκονται αρωγός στη δυνατότητα των ατόμων να «παρέμβουν» στην εργασιακή τους πορεία, ή ακόμη και στο να αλλάξουν επαγγελματική δραστηριότητα (Furia, 2010).

Παράμετροι όπως τα χαρακτηριστικά του οικογενειακού περιβάλλοντος των ατόμων, η ποσότητα και η ποιότητα της παρεχόμενης εκπαίδευσης, καθώς και τα χαρακτηριστικά του εκπαιδευτικού συστήματος συμβάλλουν στη διάπλαση της εκπαιδευτικής πορείας και απόδοσης των ατόμων. Στηριζόμενη σε αυτόν τον ισχυρισμό, η έρευνα αποκτά μεγαλύτερη αξία γιατί διαπραγματεύεται με τους δέκτες της παρεχόμενης εκπαίδευσης τους μαθητές στο στάδιο της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης στην ηλικία των 10 ως 13 ετών.

Σκοπός της έρευνας είναι να καταγραφούν οι αντιλήψεις των μαθητών γύρω από τον τουρισμό,, τα επαγγέλματα που εμπλέκονται στον τομέα αυτό και να επιβεβαιωθεί η υπόθεση μας ότι το παρεχόμενο εκπαιδευτικό σύστημα δεν καλλιεργεί κίνητρα προς

την επαγγελματική επιλογή του τουρισμού. Αν η πρωτοβάθμια εκπαίδευση δίνει ερεθίσματα για την ενασχόληση με επαγγέλματα γύρω από τον τουρισμό μέσω μαθημάτων.

Στατιστική Μεθοδολογία

Λόγω του οι απαντήσεις των ερωτήσεων αφορούν μόνο κατηγορικές μεταβλητές τα στατιστικά εργαλεία τα οποία χρησιμοποιούμε είναι επιγραμματικά:

- Πίνακας συχνοτήτων, σχετικών συχνοτήτων
- Πίνακας συνάφειας
- Ραβδόγραμμα, κυκλικό διάγραμμα, ομαδοποιημένο ραβδόγραμμα
- χ^2_2 έλεγχος ανεξαρτησίας
- χ^2_2 έλεγχος καλής προσαρμογής
- Διωνυμικός έλεγχος

Οι πρώτες τρεις κατηγορίες αφορούν την περιγραφική στατιστική ανάλυση κατηγορικών μεταβλητών και οι υπόλοιπες τους στατιστικούς ελέγχους υποθέσεων για την εξαγωγή συμπερασμάτων. Η ανάλυση των αποτελεσμάτων θα πραγματοποιηθεί με την χρήση του στατιστικού πακέτου SPSS.

Συλλογή δεδομένων

Η έρευνα πραγματοποιήθηκε σε μαθητές των τάξεων της πέμπτης και έκτης τάξης δημοτικού σχολείου. Οι μαθητές της Ε και ΣΤ τάξης δημοτικού είναι τα υποκείμενα της έρευνας και η επιλογή των σχολικών μονάδων έγινε τυχαία. Έχουν συμπληρώσει ένα γραπτό ερωτηματολόγιο 19 ερωτήσεων το οποίο αποτελείται από ερωτήσεις κλειστού τύπου-πολλαπλής επιλογής, διάρκειας 45 λεπτών περίπου. Οι λόγοι

που επιλέχτηκε η συγκεκριμένη μορφή του ερωτηματολογίου, είναι ότι το δείγμα που θα εξεταστεί προσδοκώ να είναι μεγάλο και γιατί το ερωτηματολόγιο σαν μέθοδος μου παρέχει την δυνατότητα να συλλέξω τα δεδομένα σε μικρό χρονικό διάστημα.

Η επιλογή κλειστού τύπου ερωτήσεων έγινε για να μην απαιτηθεί πολύς χρόνος για την συμπλήρωση του ερωτηματολογίου και γιατί θεωρώ ότι με το να δώσουμε τέτοιου τύπου ερωτήσεις στους μαθητές θα τους διευκολύναμε να σκεφτούν καλύτερα πριν απαντήσουν. Ένας ακόμη λόγος για την αποφυγή της χρήσης ερωτήσεων με διαφορετικού τύπου απαντήσεις όπως κλιμακωτές, ήταν ότι θα μπορούσε να δημιουργήσει σύγχυση σε άτομα τόσο νεαρής ηλικίας και συνεπώς μη αληθείς απαντήσεις. Επίσης λόγω του απρόσωπου χαρακτήρα που έχει το ερωτηματολόγιο θα συλλεχθούν αμερόληπτες-αληθείς πληροφορίες.

Τα δεδομένα που συλλέχθηκαν αφορούν απαντήσεις που έδωσαν οι μαθητές σε συγκεκριμένες ερωτήσεις βάση του ερωτηματολογίου που τους δόθηκε. Επίσης θα πρέπει να τονιστεί ότι πρόκειται για έρευνα επισκόπησης με απλή-τυχαία δειγματοληψία. Μέσα από την στατιστική ανάλυση των απαντήσεων που έδωσαν οι προ έφηβοι στα ερωτηματολόγια που τους μοιράστηκαν προσδοκούμε να ανακαλύψουμε:

- Τι γνωρίζουν για τον τουρισμό και τις συνέπειες-οφέλη που έχει για την χώρα μας.
- Τι είναι τουρισμός για αυτούς.
- Πως αντιλαμβάνονται για την έννοια της τουριστικής συνείδησης.
- Αν έχουν σκεφτεί να ακολουθήσουν τον κλάδο.

Επιλογή δείγματος

Η συγκεκριμένη επιλογή πληθυσμού της μαθητικής κοινότητας έγινε γιατί στα χρόνια του δημοτικού σχολείου παίζουν τα θεμέλια για τα μελλοντικά επιτεύγματα του ατόμου. Η διαδικασία ανάπτυξης των κινήτρων κατά τη διάρκεια των ετών του δημοτικού σχολείου σχετίζεται με το πόσο καλά τα παιδιά μπορούν να επεκτείνουν τις

υπάρχουσες δεξιότητες και τις γνώσεις τους, το πόσο καλά αποκτούν νέες δεξιότητες και νέα γνώση και το πόσο καλά μεταφέρουν αυτές τις νέες δεξιότητες και τη γνώση σε νέες καταστάσεις. Η ανάπτυξη θετικής στάσης των παιδιών του δημοτικού σχολείου συγκριτικά με το κίνητρο για επιτυχία, είναι μια σημαντική εκπαιδευτική – παιδαγωγική διαδικασία που θα πρέπει να λαμβάνει ιδιαίτερης προσοχής από το εκπαιδευτικό σύστημα και από τους ίδιους τους εκπαιδευτικούς. Τα χρόνια της πρώτης σχολικής του ηλικίας (νηπιαγωγείο και δημοτικό) είναι για το παιδί, μια περίοδος σημαντικής ανάπτυξης και αλλαγών. Αυτά είναι τα έτη στα οποία μπαίνουν οι βάσεις για τα μελλοντικά ακαδημαϊκά και κοινωνικά τους επιτεύγματα και δημιουργούνται οι στάσεις και οι ικανότητες που θα έχουν επίδραση και στην επαγγελματική ανάπτυξη του παιδιού και στο σχεδιασμό της εκπαιδευτικής και επαγγελματικής του σταδιοδρομίας(M. G. B., 2013).

Τα άτομα αυτής της περιόδου προσπαθούν να αποκτήσουν τις κατάλληλες δεξιότητες για να ανταποκριθούν στις προκλήσεις, τις οποίες χρειάζεται να αντιμετωπίσουν στο σπίτι, στο σχολείο και στον ευρύτερο σύγχρονο κόσμο. Καθώς το παιδί, βρίσκεται στην προεφηβική ηλικία εκτίθεται σε ένα ευρύ φάσμα δραστηριοτήτων πιθανών επαγγελματικών επιλογών σταδιοδρομίας. Το άτομο σε αυτή την ηλικία παρατηρεί ή ακούει για διάφορα άτομα, τα οποία ασκούν ποικίλα επαγγέλματα, μαθαίνει για τον κόσμο της εργασίας (μέσω των σχολικών βιβλίων, των επαγγελμάτων ενηλίκων που γνωρίζει, αλλά και από διάφορες πηγές πολυμέσων), επιδιώκει να ταυριάζει τον εαυτό του με τον κόσμο της εργασίας και προσπαθεί να αναπτύσσει την επαγγελματική του αυτοαντίληψη διερωτώμενο: «Ποιος θα γίνω όταν μεγαλώσω;» (Παπαχρήστου, 2014, Σιδηροπούλου-Δημακάκου et al., 2009). Τα παιδιά σε αυτή την ηλικία μαθαίνουν νέες δεξιότητες και αποκτούν εφόδια που τα κάνουν να αισθάνονται πως μπορούν να στηρίζονται στις δικές τους δυνάμεις. Μαθαίνουν να υπερηφανεύονται για την εργασία τους, να επιμένουν, να είναι δημιουργικά, να χρησιμοποιούν την ανατροφοδότηση για να λύσουν τα προβλήματα και για να βρουν την ισορροπία ανάμεσα στην εργασία και το παιχνίδι στη ζωή τους. Η ηλικία αυτή αποτελεί ένα κρίσιμο στάδιο της επαγγελματικής ανάπτυξης του παιδιού, καθώς είναι ο χρόνος που το παιδί συνειδητοποιεί το ρόλο και τη χρησιμότητα της εκπαίδευσης αλλά και

φαντάζεται τον εαυτό του στον ρόλο του αυριανού εργαζόμενου. Τα περισσότερα παιδιά εισάγονται στο τρίτο στάδιο ανάπτυξης της σκέψης, το «στάδιο της συγκεκριμένης σκέψης», μεταξύ των 10 και 12 ετών. Η σκέψη κατά τη διάρκεια αυτών των ετών είναι λιγότερο άκαμπτη και στερεοτυπική από τα μικρότερα και μεγαλύτερα παιδιά. Έτσι οι μαθητές του δημοτικού φαίνεται να είναι πολύ δεκτικοί στις νέες ιδέες και να οικειοποιούνται πιο εύκολα νέες στάσεις και συμπεριφορές (Παρασκευόπουλος, 1985).

Παράλληλα, κατευθύνει την ενεργητικότητά του όχι μόνο στην κατάκτηση γνώσεων και πληροφοριών που του προσφέρονται στο σχολείο, αλλά και στο να βρει μια θέση για τον εαυτό του στο κοινωνικό περιβάλλον. Η επιτυχία στο στάδιο αυτό συνοδεύεται από αισθήματα ικανότητας και επάρκειας, γεγονός που ενισχύει τις ακαδημαϊκές του αναζητήσεις, τα κίνητρα για καλές επιδόσεις, τη διερεύνηση των επαγγελματικών του ενδιαφερόντων (Feldman, 2008).

Κατά την περίοδο αυτή, το άτομο αναζητεί δραστηριότητες προκειμένου να αποδειχθεί παραγωγικό, καθώς η αυτοαντίληψη του περιλαμβάνει προσωπικές, συναισθηματικές, κοινωνικές και ακαδημαϊκές πτυχές. Η συναισθηματική προσκόλληση στους γονείς και η ύπαρξη ασφαλούς δεσμού φαίνεται ότι ευνοεί και ενισχύει τις ικανότητες σχεδιασμού επαγγελματικού μέλλοντος, τις δεξιότητες αυτοδιερεύνησης και διερεύνησης του περιβάλλοντος (Χαροκοπάκη, 2012).

Τα παιδιά αρχίζουν να διαμορφώνουν αντιλήψεις του κόσμου της εργασίας πολύ πριν να μπουν στο σχολείο. Παρατηρούν τις δραστηριότητες των γονιών τους στο σπίτι και ακούνε τις συζητήσεις τους για επιτυχίες ή απογοητεύσεις στη δουλειά τους. Τα παιδιά μπορούν να παρατηρήσουν τις διαφορετικές συνθήκες εργασίας κάθε γονέα, για παράδειγμα εάν κάποιος είναι μακριά από το σπίτι κάθε μέρα, ενώ άλλος μπορεί να είναι μακριά για ένα μέρος του χρόνου ή μπορεί να ασχολείται αποκλειστικά με το σπίτι και το νοικοκυριό. Τα παιδιά παρατηρούν την εργασία άλλων ανθρώπων στη γειτονία ή προσέχουν τους εργαζομένους στα καταστήματα όταν ψωνίζουν με τους γονείς τους. Όταν πια τα παιδιά πάνε στο σχολείο, γνωρίζουν ότι υπάρχουν πολλά

διαφορετικά είδη εργασίας και ότι οι άνθρωποι μπορούν να επιλέξουν ποιο είδος εργασίας θέλουν να κάνουν. Τα χρόνια της πρώτης σχολικής του ηλικίας (νηπιαγωγείο και δημοτικό) είναι για το παιδί μια περίοδος σημαντικής ανάπτυξης και αλλαγών.

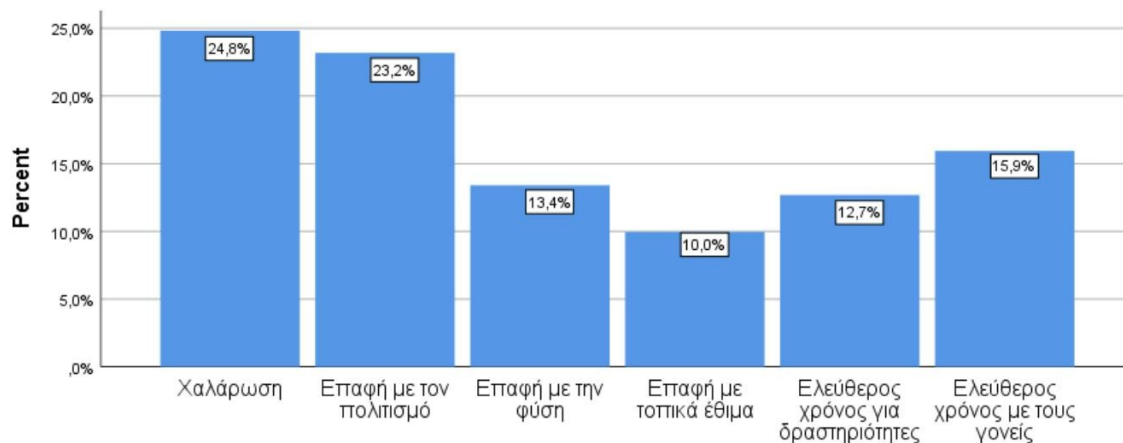
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4 :ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ ΚΑΙ ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ

4.1 Περιγραφική στατιστική ανάλυση

Τα ερωτηματολόγια που συλλεχθήκαν αφορούν 211 προ έφηβους εκ των οποίων οι 105 είναι αγόρια και οι 106 είναι κορίτσια. Επιπλέον όσον αφορά την ηλικία των νέων που έλαβαν μέρος στην έρευνα το 43.1% αφορά νέους με ηλικία 10+, το 55.5 % νέους με ηλικία 11+ και μόνο το 1.4% νέους με ηλικία 12+. Επιπροσθέτως, η μεγαλύτερη πλειοψηφία 65.9% δήλωσε ότι οι καταγωγή των γονιών τους είναι από την Αθήνα ενώ το 34.1% ότι είναι από την επαρχία.

Αρκετά μεγάλο ενδιαφέρον παρουσιάζει η αντίληψη των νέων στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση για την έννοια του τουρισμού δηλαδή με απλά λόγια τι σημαίνει για αυτούς τουρισμός. Η ερώτηση που τέθηκε ήταν σύντομη και γενική (Τα σημαίνει για εσάς ο τουρισμός). Εξετάσαμε αν οι απαντήσεις είναι ισοπίθανες βάση ενός χ^2_2 ελέγχου καλής προσαρμογής κάτι το οποίο απορρίφθηκε σε επίπεδο σημαντικότητας $\alpha = 5\%$ αφού το $\chi^2 - \text{table} < 0.001 < 0.05$. Οι απαντήσεις «χαλάρωση» και «επαφή με τον πολιτισμό»

είναι οι επικρατέστερες βάση του Διαγράμματος 4 με τον «ελεύθερο χρόνο με του γονείς» να έρχεται ως τρίτη επικρατέστερη απάντηση. Από την άλλη η «επαφή με την φύση», ο «ελεύθερος χρόνος για δραστηριότητες» και η «επαφή με τοπικά έθιμα» έχουν αρκετά πιο χαμηλά ποσοστά.

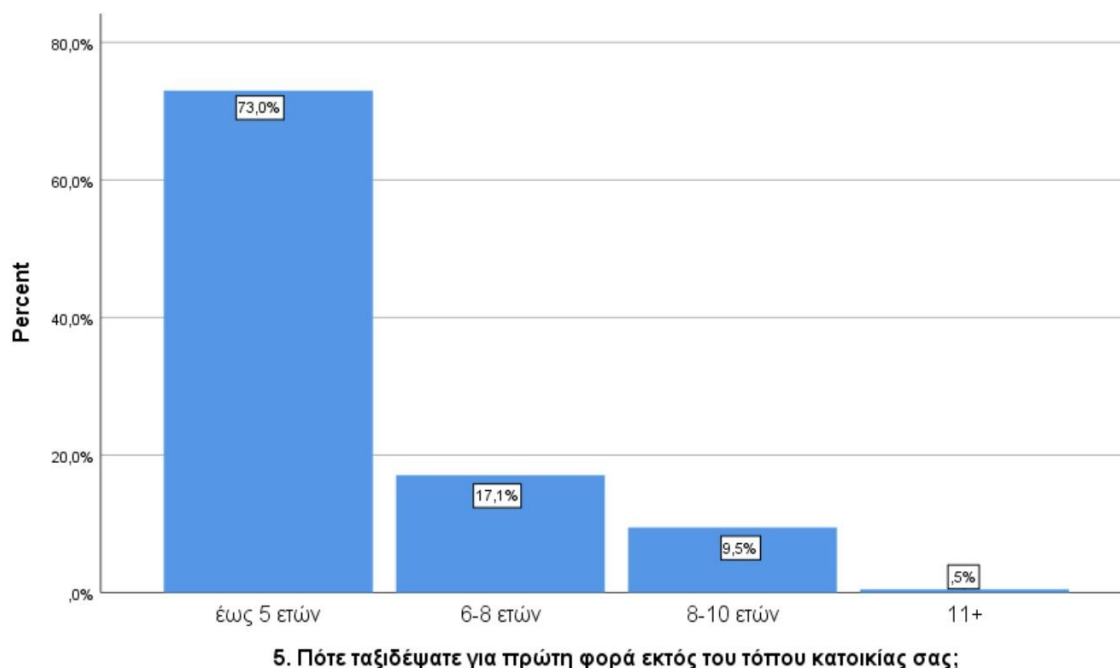

4. Τι σημαίνει για εσάς τουρισμός;

Διάγραμμα 4: Ραβδόγραμμα σχετικών συχνοτήτων των απαντήσεων στην ερώτηση «Τι σημαίνει για εσάς τουρισμός;»

Στην ερώτηση <πότε ταξιδέψατε για πρώτη φορά>, η συντριπτική πλειοψηφία 73% έχει ταξιδέψει για πρώτη φορά εκτός του τόπου κατοικίας από την ηλικία «έως 5 ετών» (Διάγραμμα 5). Οι περισσότεροι νέοι δείχνουν να έχουν επαφή με τον τουρισμό από πολύ μικρή ηλικία. Το συγκεκριμένο ποσοστό είναι στατιστικά σημαντικά μεγαλύτερο από τα άλλα που αφορούν τις κατηγορίες «6-8 ετών» 17.1%, «8-10 ετών» 9.5%, «11+» 0.5% σε επίπεδο σημαντικότητας 5% αφού απορρίφθηκε η ισότητα των ποσοστών (χ^2 έλεγχος καλής προσαρμογής, $\chi^2 - \text{p-value} < 0.001 < 0.05$). Η

τουριστική εμπειρία από μικρή ηλικία αποδεικνύει ότι πρόκειται για μια δραστηριότητα με ένταση, δυναμική και εξέλιξη. Πρόκειται για μια αναγκαιότητα και μια υπόθεση που προσελκύει όλους και είναι αναφαίρετο δικαίωμα όλων.

Διάγραμμα 5: Ραβδόγραμμα σχετικών συχνοτήτων των απαντήσεων στην ερώτηση «Πότε ταξιδέψατε για πρώτη φορά εκτός του τόπου κατοικίας σας;»

Στην ερώτηση <έχετε στο οικογενειακό σας περιβάλλον που ασχολείται με το τουριστικό επάγγελμα>, το 40.3% δήλωσε ότι έχει στο οικογενειακό ή φιλικό περιβάλλον κάποιον/κάποια που ασχολείται με τουριστικά επαγγέλματα το 48.3% ότι δεν έχει και το 11.4% ότι δεν γνωρίζει. Ενώ ο χ^2_2 έλεγχος καλής προσαρμογής έδειξε ότι οι απαντήσεις της συγκεκριμένης ερώτησης δεν είναι ισοπίθανες σε επίπεδο σημαντικότητας 5% ($\chi^2 - \text{표준필품표준} < 0.001 < 0.05$), ο Διωνυμικός έλεγχος για τις

διαφορές των ανά δύο ποσοστών έδειξε ότι δεν υπάρχει στατιστικά σημαντική διαφορά μεταξύ των ποσοστών αυτών που απάντησαν «ναι» και «όχι» ($\chi^2 - \text{표준필품표준} = 0.242 >$

Στην ερώτηση <έχετε σκεφτεί να ασχοληθείτε στο μέλλον με κάποιο τουριστικό επάγγελμα>, το μεγαλύτερο ποσοστό 66.8% απάντησε «όχι», το 24.2% «ναι» και μόλις το 9% «δεν ξέρει». Το πρώτο ποσοστό που αφορά το όχι δείχνει να είναι στατιστικά σημαντικά μεγαλύτερο σε επίπεδο σημαντικότητας 5% από τα υπόλοιπα αφού τόσο ο χ^2_2 έλεγχος καλής προσαρμογής όσο και οι ανά δύο Διωνυμικοί έλεγχοι είχαν $\chi^2 -$

$\text{표준필품표준} < 0.001 < 0.05$. Συνεπώς, σε αυτή την ηλικία τα τουριστικά επαγγέλματα

δείχνουν να είναι αρκετά χαμηλά στην προτίμηση των νέων όσον αφορά την επαγγελματική τους σταδιοδρομία.

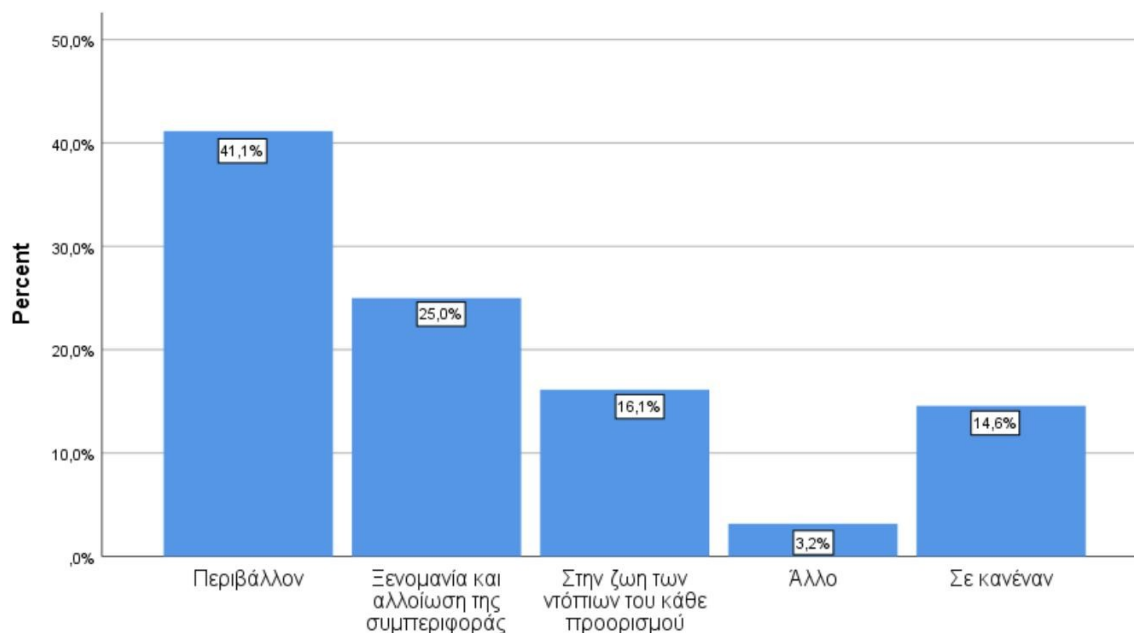
Σημαντικά συμπεράσματα προκύπτουν από την ερώτηση σε ποιους από τους τομείς επιδρά αρνητικά ο τουρισμός, Το μεγαλύτερο ποσοστό των απαντήσεων αφορούσε το «περιβάλλον» 41.4% ενώ η «ξενομανία και αλλοίωση της συμπεριφοράς» 25% έρχεται δεύτερο και οι υπόλοιπες κατηγορίες να είναι αρκετά χαμηλά (Στατιστικά σημαντική διαφορά μεταξύ των ποσοστών, χ^2_2 έλεγχος καλής προσαρμογής, $\chi^2 - \text{표준필품표준} < 0.001 < 0.05$). Οι μαθητές πιστεύουν ότι μέσω του τουρισμού μπορούμε να

βλάψουμε το περιβάλλον εκμεταλλευόμενοι τους φυσικούς πόρους χωρίς μέτρο Δείχνουν έτσι την ευαισθητοποίηση που έχουν οι νέοι για τα περιβαλλοντολογικά θέματα καθώς και την ανάπτυξη της οικολογικής συνείδησης που έχει καλλιεργηθεί

μέσω των εκπαιδευτικών προγραμμάτων που έχουν εκπονηθεί στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση. Άρα η καλλιέργεια της τουριστικής συνείδησης μπορεί να επιτευχθεί με παρόμοια εκπαιδευτικά προγράμματα δίνοντας είτε μια ολιστική προσέγγιση στο ζήτημα της τουριστικής παιδείας.

Επιβεβαίωση της ευαισθητοποίησης αυτής και τεκμηρίωση της πεποίθησης ότι η τουριστική συνείδηση μπορεί να καλλιεργηθεί , είναι η απάντηση μαθήτριας ότι τουριστική συνείδηση είναι κάτι ανάλογο της περιβαλλοντικής συνείδησης.

Επιπρόσθετα και αξιολογώντας την απάντηση με άλλο τρόπο , παρατηρούμε ότι πρόκειται για μια εμφάνιση του νέου τουρίστα που είναι πιο συνειδητοποιημένος περιβαλλοντικά και ίσως ποιοτικότερος από το μεγαλύτερο μέρος της αγοράς και με σιγουριά θα ωθήσει στη δημιουργία νέων τυπολογιών στο τουριστικό προϊόν. Από την άλλη, η αέναη κινητικότητα και η αύξηση του αριθμού των τουριστών, προκαλεί διεύρυνση των επιλογών του ατόμου και νέοι προορισμοί γίνονται νέα μέρη εισόδου στο τουριστικό σύστημα και πρέπει να προστατευτούν. Άλλωστε, ο διεθνής τουρισμός και το περιβαλλοντικό κίνημα που αναπτύχθηκε παράλληλα, έχουν πολλές φορές συγκρουστεί εξ' αιτίας της περιβαλλοντικής ζημιάς, της καταστροφής της βάσης των ανθρωπογενών πηγών (Kousis, 2000) και της διαμάχης των συμφερόντων μεταξύ των διαφορετικών ομάδων που μετέχουν στο τουριστικό προϊόν (Kuvan, 2005).

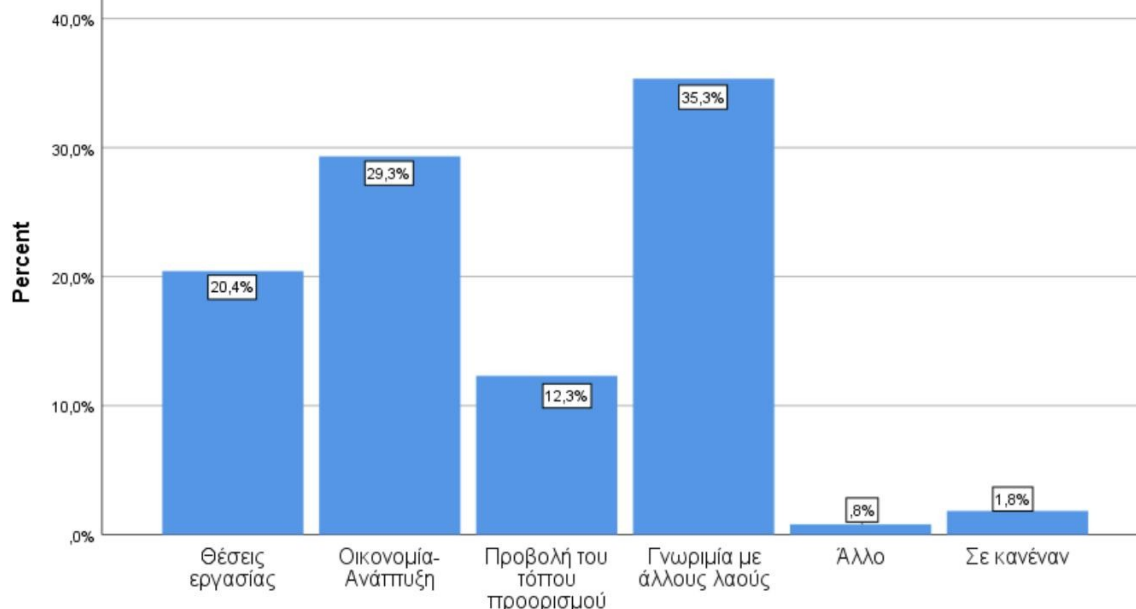
9. Σε ποιους από τους παρακάτω τομείς πιστεύετε ότι επιδρά ΑΡΝΗΤΙΚΑ ο τουρισμός;

Διάγραμμα 6: Ραβδόγραμμα σχετικών συχνοτήτων των απαντήσεων στην ερώτηση «Σε ποιους από τους παρακάτω τομείς πιστεύεται ότι επιδρά ΑΡΝΗΤΙΚΑ ο τουρισμός;»

Αντίθετα με την αρνητική επίδραση του τουρισμού, οι απαντήσεις στην ερώτηση >δείχνουν να είναι αρκετά μοιρασμένες (Διάγραμμα 7). Η «γνωριμία με άλλους λαούς» έχει το μεγαλύτερο ποσοστό 35.3% ενώ η «οικονομική ανάπτυξη» ακολουθεί με 29.3%. Οι «θέσεις εργασίας» έχουν το τρίτο μεγαλύτερο ποσοστό 20.4% και η «προβολή του τόπου προορισμού» είναι αρκετά χαμηλά με 12.3%. Βάση του ελέγχου χ^2_2 καλής προσαρμογής και των Διωνυμικών ελέγχων για τις ανά δύο διαφορές αυτά τα ποσοστά δείχνουν να είναι στατιστικά σημαντικά διαφορετικά μεταξύ τους ($\chi^2 - \text{표준편차표준편차표준편차} < 0.001 < 0.05$). Είναι πολύ σημαντικό να τονίσουμε ότι το ιδιαίτερα

χαμηλό ποσοστό στις απαντήσεις «άλλο» ή «σε κανέναν» δείχνει ότι οι νέοι έχουν άποψη για τις θετικές επιδράσεις του τουρισμού τόσο στο πολιτιστικό όσο και στο οικονομικό επίπεδο μιας χώρας και του λαού της. Η αντίληψη της σημαντικότητας του τουρισμού στην βελτίωση του πνευματικού επιπέδου των ανθρώπων φαίνεται και από τις απαντήσεις των μαθητών στην ερώτηση «Τι πιστεύεται ότι αγαπούν οι τουρίστες στην Ελλάδα;». Πέραν του προφανούς «ήλιος-θάλασσα-φύση» που είναι πρώτο με

38.2% , η απάντηση «μνημεία-μουσεία» ακολουθεί με ποσοστό 37.2% με την διαφορά μεταξύ των δύο ποσοστών να μην είναι στατιστικά σημαντική (Διωνυμικός έλεγχος, $\chi^2 - \text{표준편차} = 0.12 > 0.05$).Οι μαθητές

10. Σε ποιους από τους παρακάτω τομείς πιστεύετε ότι επιδρά ΘΕΤΙΚΑ ο τουρισμός;

Διάγραμμα 7: Ραβδόγραμμα σχετικών συχνοτήτων των απαντήσεων στην ερώτηση «Σε ποιους από τους παρακάτω τομείς πιστεύεται ότι επιδρά ΘΕΤΙΚΑ ο τουρισμός;»

Στην ερώτηση <Σε ποιο από τα παρακάτω μαθήματα θεωρείτε ότι διδάσκει έννοιες σχετικές με τον τουρισμό> και όπως μπορεί να γίνει εύκολα αντιληπτό από τον Πίνακα 4 η «γεωγραφία» 53.2% φαίνεται να είναι το μάθημα που περιέχει περισσότερες έννοιες για τον τουρισμό σύμφωνα με τους μαθητές, με την ιστορία 27.5% να είναι αρκετά πιο πίσω και την «γλώσσα» 11.2% ακόμα πιο χαμηλά. Οι διαφορές αυτές είναι στατιστικά σημαντικές βάση των ελέγχων (χ^2_2 έλεγχος καλής προσαρμογή, Διωνυμικός, $\chi^2 - \text{표준편차} < 0.001 < 0.005$) που έγιναν σε επίπεδο σημαντικότητας 5%.

	Σχετικές συχνότητες %
Ιστορία	27.5%
Γεωγραφία	53.2%
Γλώσσα	11.2%
Άλλο	4.5%
Κανένα	3.7%

Πίνακας 4: Πίνακας σχετικών συχνοτήτων των απαντήσεων στην ερώτηση «Σε ποιο από τα παρακάτω μαθήματα θεωρείτε ότι διδάσκετε έννοιες σχετικές με τον τουρισμό;»

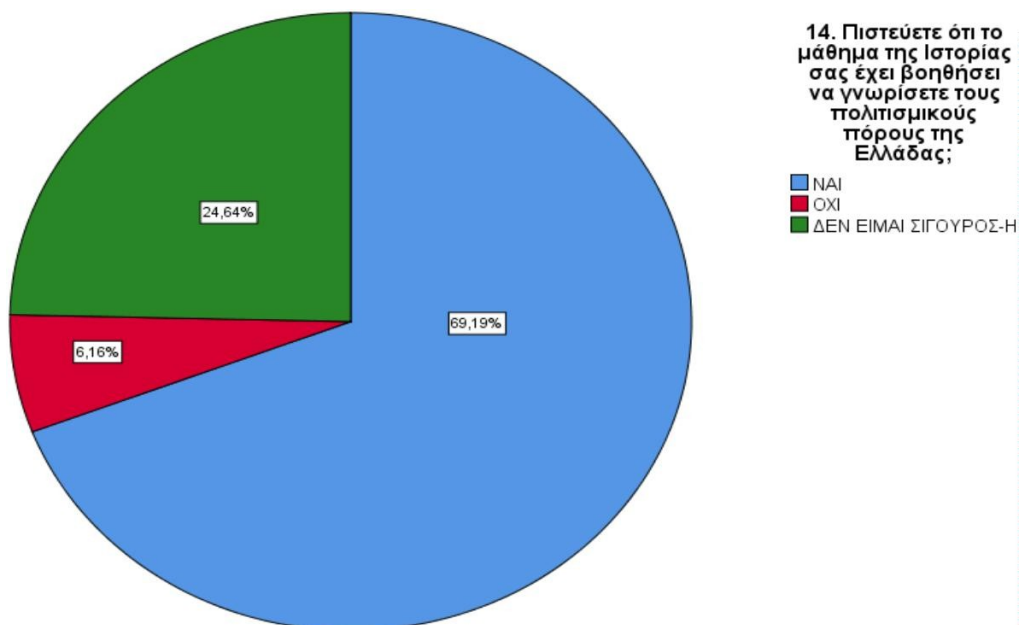
Οι ερωτήσεις <πιστεύετε ότι το μάθημα της Ιστορίας σας έχει βοηθήσει να γνωρίσετε τους πολιτισμικούς χώρους της Ελλάδος > και <πιστεύετε ότι το μάθημα της Γεωγραφίας σας έχει βοηθήσει να γνωρίσετε τους φυσικούς πόρους> αφορούν την αξία του μαθησιακού αντικειμένου. Οι μαθητές που πιστεύουν στην αξία ενός μαθήματος είτε γιατί αυτό θα τους βοηθήσει να εκπληρώσουν στόχους στο μέλλον είτε γιατί θα τους φανεί χρήσιμο στην καθημερινότητα τους είτε γιατί έχει ενδιαφέρον και είναι ευχάριστο για τους ίδιους, είναι πιο πιθανό να το επεξεργαστούν βαθύτερα και με μεγαλύτερη επιμονή από ότι ένα μαθησιακό αντικείμενο που δεν πιστεύουν στην αξία του. Πιο συγκεκριμένα, όσον αφορά την σημαντικότητα του μαθήματος της ιστορίας σχετικά με την εκμάθηση των νέων για τους πολιτιστικούς πόρους της Ελλάδας το συντριπτικά μεγαλύτερο ποσοστό 69.19% έδωσε απάντηση καταφατική απάντηση ενώ μόλις το 6.16% θεώρησε ότι το μάθημα της ιστορίας δεν του παρέχει κάποια βοήθεια (Διάγραμμα 8). Η διαφορά ανάμεσα στα δύο ποσοστά είναι στατιστικά σημαντική βάση του Δυναμικού ελέγχου σε επίπεδο σημαντικότητας 5% ($\chi^2 - \text{표준필표준필표} < 0.001 < 0.05$).

Παρόμοια εικόνα δείχνει να έχει και η σημαντικότητα του μαθήματος της γεωγραφίας για γνώσεις που αφορούν τους φυσικούς πόρους της Ελλάδας αφού το 83.89% των μαθητών θεωρεί ότι βοηθιέται από το συγκεκριμένο και μόνο το 3.32% ότι δεν λαμβάνει κάποια βοήθεια (Διάγραμμα 9). Επίσης η διαφορά ανάμεσα στα δύο ποσοστά

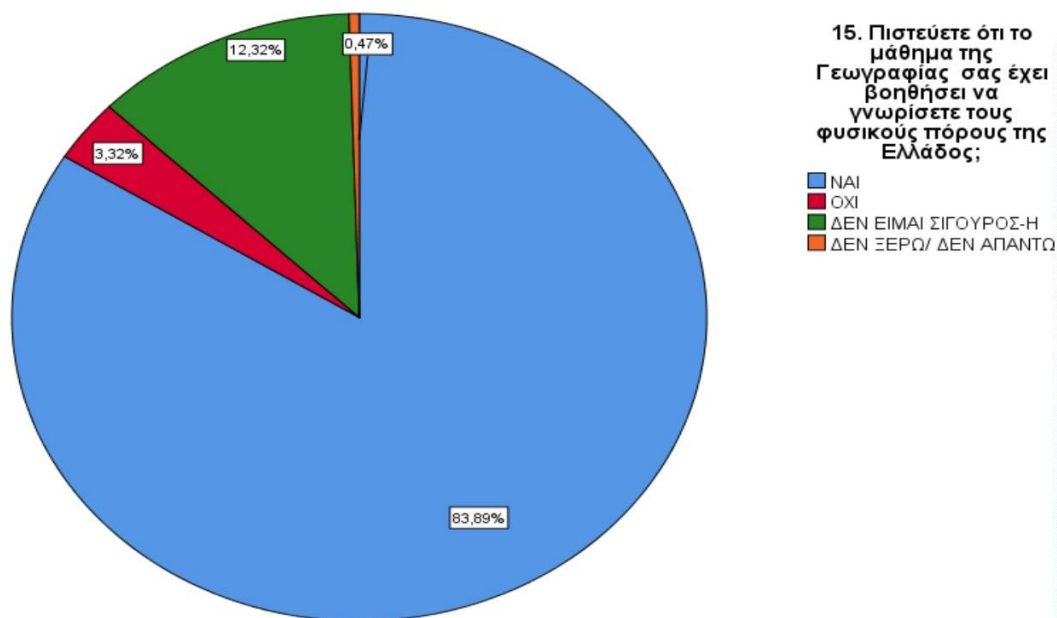
είναι στατιστικά σημαντική βάση του Διωνυμικού ελέγχου σε επίπεδο σημαντικότητας 5% ($\chi^2 - \text{표준편차} < 0.001 < 0.05$). Ωστόσο, θα πρέπει να τονίσουμε εδώ ότι τόσο στο

μάθημα της Ιστορίας όσο στο μάθημα της Γεωγραφίας υπάρχουν αρκετοί μαθητές 4,64% και 12,32% αντίστοιχα, που δεν είναι σίγουροι αν λαμβάνουν οι όχι βοήθεια από τα συγκεκριμένα μαθήματα σε θέματα γνώσεων πολιτιστικών και φυσικών πόρων. Βέβαια, αυτά τα πολύ μικρά ποσοστά δεν αλλάζουν την σημαντικότητα των δύο μαθημάτων στα πλαίσια της τουριστικής παιδείας που προάγουν.

Επιπλέον, το αθροιστικό ποσοστό των μαθημάτων της Γεωγραφίας και της Ιστορίας είναι συντριπτικά μεγαλύτερο από τα άλλα ενώ μαθήματα όπως η Γλώσσα κατέχουν πολύ μικρά ποσοστά. Η πόλωση αυτή θεωρώ ότι αποδυναμώνει την σύγχρονη πρακτική που έχει ως στόχο την διδασκαλία ξένων γλωσσών. Τα τελευταία χρόνια με την επέκταση της Ευρώπης Ένωσης, οι ευρωπαϊκές εκπαιδευτικές πολιτικές ενθαρρύνουν την διδασκαλία «τουλάχιστον δύο ξένων γλωσσών από πολύ μικρή ηλικία» και περιγραφούν την γνώση μιας γλώσσας ως απαραίτητο προσόν- βασική δεξιότητα. Οι μαθητές των ελληνικών σχολείων προφανώς δεν έχουν την αντίστοιχη ευαισθητοποίηση για την σημασία της επάρκειας ξένης γλώσσας στην διαπολιτισμική ικανότητα επικοινωνίας στον τομέα του τουρισμού και της βιομηχανίας της φιλοξενίας.

Διάγραμμα 8: Κυκλικό διάγραμμα σχετικών συχνοτήτων των απαντήσεων στην ερώτηση «Πιστεύετε ότι το μάθημα της Ιστορίας σας έχει βοηθήσει να γνωρίσετε τους πολιτισμικούς πόρους της Ελλάδας;»

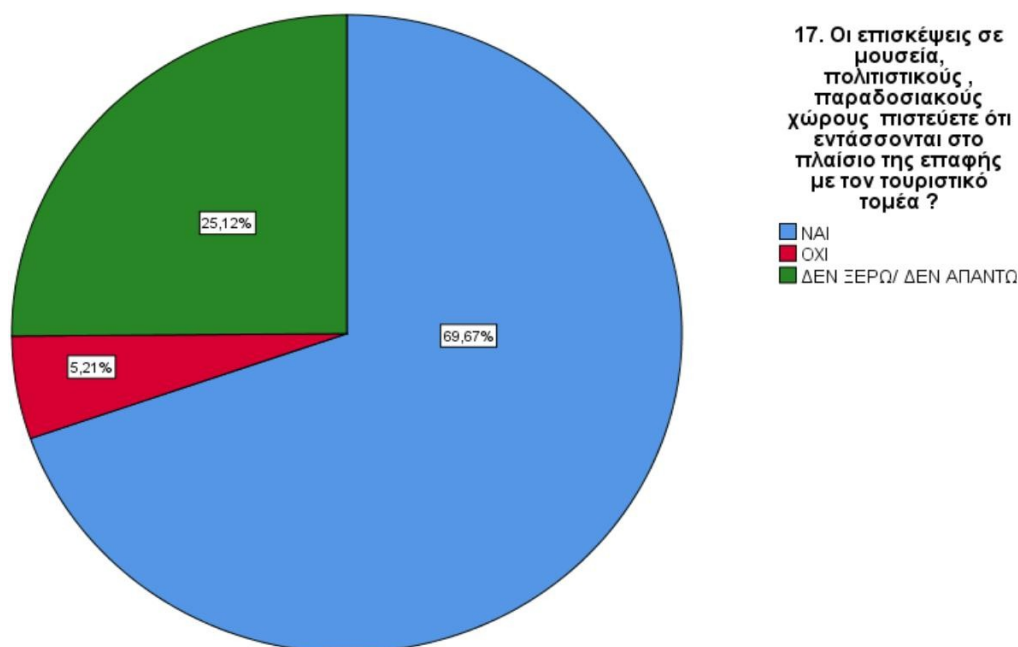

Διάγραμμα 9: Κυκλικό διάγραμμα σχετικών συχνοτήτων των απαντήσεων στην ερώτηση «Πιστεύετε ότι το μάθημα της Γεωγραφίας σας έχει βοηθήσει να γνωρίσετε τους φυσικούς πόρους της Ελλάδας;»

Ένα ιδιαίτερα σημαντικό εύρημα από τις απαντήσεις που λάβαμε μέσω των ερωτηματολογίων είναι ότι 53% των νέων δήλωσε ότι επισκέπτεται με το σχολείο του χώρους πολιτιστική κληρονομιάς ενώ το 47% ότι δεν το κάνει, με την διαφορά μεταξύ των ποσοστών να είναι στατιστικά μη σημαντική σε επίπεδο σημαντικότητας 5% (Διωνυμικός έλεγχος, $\chi^2 - \text{πινάκας} = 0.213 > 0.05$). Ενώ θα περιμέναμε ότι η

συντριπτική πλειοψηφία θα έλεγε «ναι» στην συγκεκριμένη ερώτηση βλέπουμε ότι το «οχι» λαμβάνει ένα εξαιρετικά μεγάλο ποσοστό. Ωστόσο, το συγκεκριμένο αποτέλεσμα θα μπορούσε να ήταν απόρροια και της πανδημίας από την οποία ταλανίζεται ολόκληρος ο πλανήτης.

Στην ερώτηση <οι επισκέψεις σε μουσεία, πολιτιστικούς, παραδοσιακούς χώρους πιστεύετε ότι εντάσσονται στο πλαίσιο της επαφής με τον τουριστικό τομέα>, η μεγαλύτερη πλειοψηφία των νέων δείχνει να αντιλαμβάνεται το πόσο σημαντική είναι η επίσκεψη σε μουσεία, πολιτιστικούς και παραδοσιακούς χώρους στο πλαίσιο της επαφής με τον τουριστικό τομέα αφού στην ερώτηση το 69.67% απάντησε «ναι» το 5.21% «όχι» και το 25.12% «δεν ξέρω/δεν απαντώ» (Διάγραμμα 10) με τα ποσοστά αυτά να έχουν στατιστικά σημαντική διαφορά μεταξύ τους (χ^2_2 έλεγχος καλής προσαρμογής, Διωνυμικός, $\chi^2 - \text{표준편차} < 0.001 < 0.005$).

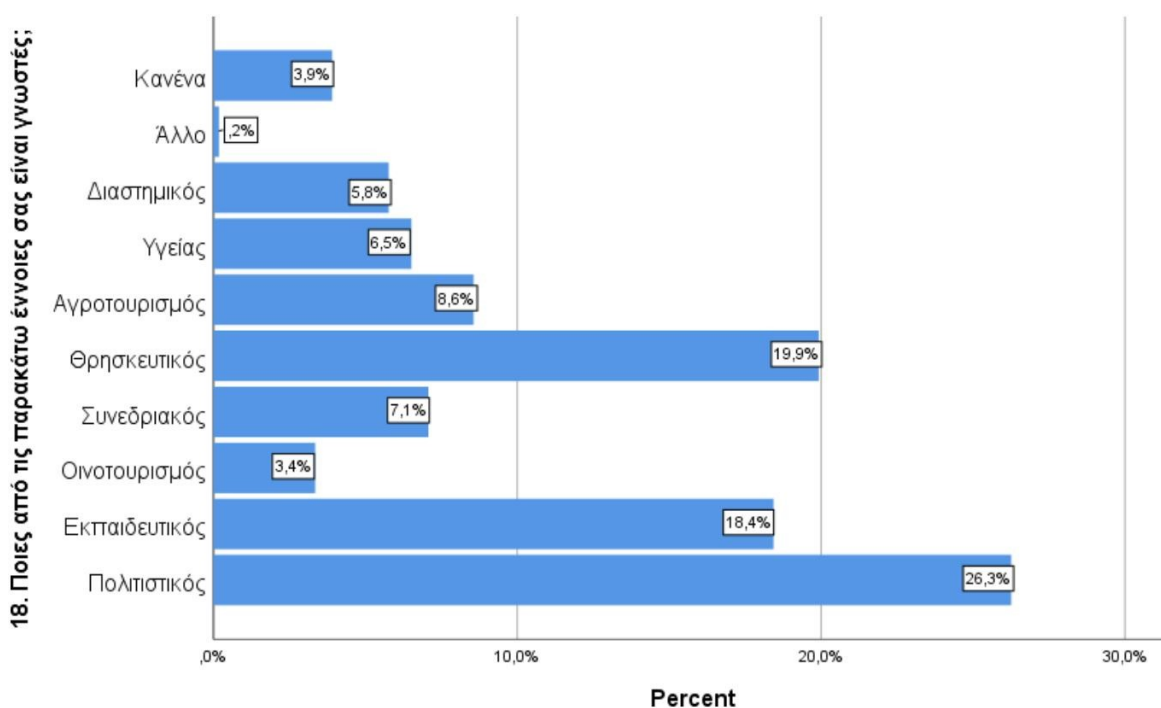

Διάγραμμα 10: Κυκλικό διάγραμμα σχετικών συχνοτήτων των απαντήσεων στην ερώτηση «Οι επισκέψεις σε μουσεία, πολιτιστικούς, παραδοσιακούς χώρους, πιστεύετε ότι εντάσσονται στο πλαίσιο της επαφής με τον τουριστικό τομέα;»

Η παθητική ακρόαση της διδακτέας ύλης στα πλαίσια μίας σχολικής τάξης, για όποια βαθμίδα εκπαίδευσης και αν γίνεται λόγος, ωθεί τους μαθητές στο να χάνουν γρήγορα το ενδιαφέρον τους για το αντικείμενο που διδάσκονται (Oliveiraetal). 2006). Άρα δραστηριότητες όπως οι επισκέψεις σε πολιτιστικούς χώρους βοηθούν τους μαθητές να κάνουν περισσότερα από το απλά να ακούνε» σαν παθητικοί δέκτες, με το

να εμπλέκονται οι ίδιοι στη διαδικασία επίτευξης της μάθησης .Άρα επιβεβαιώνονται οι ρήσεις <Ακούω και ξεχνώ. Βλέπω και θυμάμαι>

Μία πολύ ενδιαφέρουσα ερώτηση , <ποιες από τις παρακάτω έννοιες σας είναι γνωστές > και αφορά τις γνώσεις των μαθητών σχετικά με τα μορφές τουρισμού , έδειξε ότι ο «πολιτιστικός» 26.3%, ο «θρησκευτικός» 19.9% και ο «εκπαιδευτικός» 18.4% τουρισμός είναι οι πιο ευρέως γνωστές έννοιες στους νέους της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης (Διάγραμμα 11). Η συγκεκριμένη εικόνα από τις απαντήσεις των ερωτηθέντων δεν μας κάνει ιδιαίτερη εντύπωση αφού η Ελλάδα είναι γνωστή για τα συγκεκριμένα είδη τουρισμού. Ωστόσο, έκπληξη προκαλεί η επιλογή του αγροτουρισμού ως απάντηση ακόμη και με μονοψήφιο ποσοστό. Η απάντηση αυτή μπορεί να συσχετιστεί με την γενικότερη ευαισθητοποίηση των παιδιών στα περιβαλλοντικά θέματα

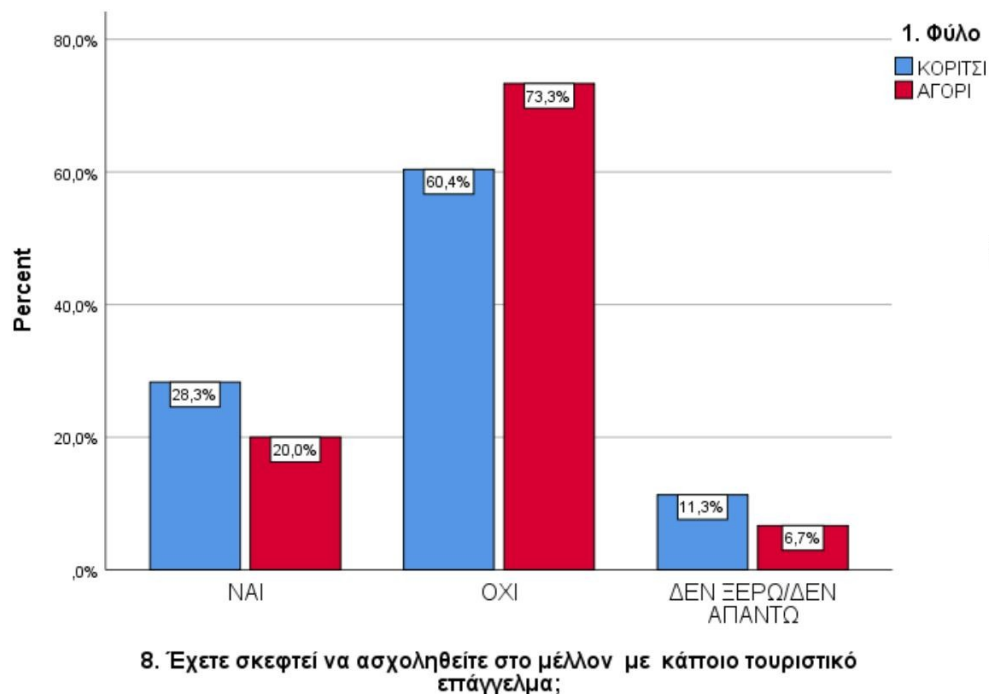
Διάγραμμα 11: Ραβδόγραμμα σχετικών συχνοτήτων των απαντήσεων στην ερώτηση «Ποιες από τις παρακάτω έννοιες σας είναι γνωστές;»

4.2 Έλεγχος ανεξαρτησίας ή μη των ερωτήσεων

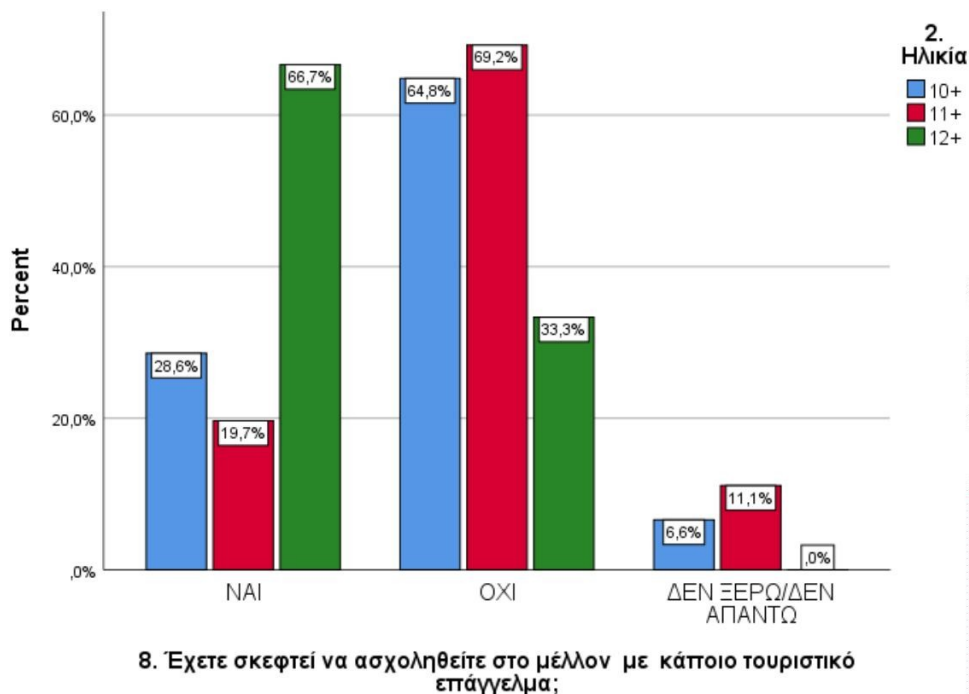
Ένα αρκετά ενδιαφέρον κομμάτι της στατιστικής ανάλυσης των δεδομένων που έχουμε στην διάθεσή μας είναι και αυτό των σχέσεων ανά δύο κάποιον ιδιαίτερα σημαντικών μεταβλητών-ερωτήσεων. Λόγο του ότι όλες οι απαντήσεις των ερωτήσεων δημιούργησαν κατηγορικές-ποιοτικές μεταβλητές θα ελεγχθεί αν είναι ανεξάρτητες ή εξαρτημένες κάποιες ερωτήσεις μέσω του χ^2_2 ελέγχου ανεξαρτησίας ή του Fisher τεστ αν οι προϋποθέσεις του πρώτου δεν πληρούνται.

Ένα πρώτο συμπέρασμα από τις σχέσεις των μεταβλητών ανά δύο θα μπορούσε να ήταν ότι το φύλο και η ηλικιακή ομάδα δεν παίζουν ρόλο για το αν κάποιος νέος έχει σκεφτεί να ασχοληθεί με κάποιο τουριστικό επάγγελμα αφού οι συγκεκριμένες ερωτήσεις-μεταβλητές είναι ανεξάρτητες (χ^2_2 έλεγχος ανεξαρτησίας, $\chi^2_{\text{χέλι, χέλι, χέλι, χέλι}} - \chi^2_{\text{χέλι, χέλι, χέλι, χέλι}} = 0.129 > 0.05$, $\chi^2_{\text{χέλι, χέλι, χέλι, χέλι}} - \chi^2_{\text{χέλι, χέλι, χέλι, χέλι}} = 0.195 > 0.05$). Ωστόσο,

παρατηρώντας το Διάγραμμα 12 συμπεραίνουμε ότι περισσότερα αγόρια απάντησαν ότι δεν έχουν σκεφτεί να ασχοληθούν με τα τουριστικά επαγγέλματα και περισσότερα κορίτσια ότι έχουν σκεφτεί την συγκεκριμένη επαγγελματική σταδιοδρομία. Επιπλέον, από το Διάγραμμα 13 είναι φανερό ότι οι προέφηβοι με ηλικία 12+ έχουν σκεφτεί να ασχοληθούν στο μέλλον με κάποιο τουριστικό επάγγελμα ενώ οι μικρότερης ηλικίας δεν το θεωρούν τόσο πιθανό ενδεχόμενο.

Διάγραμμα 12: Ομαδοποιημένο Ραβδόγραμμα σχετικών συχνοτήτων των ερωτήσεων «Φύλο» και «Έχετε σκεφτεί στο μέλλον να ασχοληθείτε με κάποιο τουριστικό επάγγελμα;»

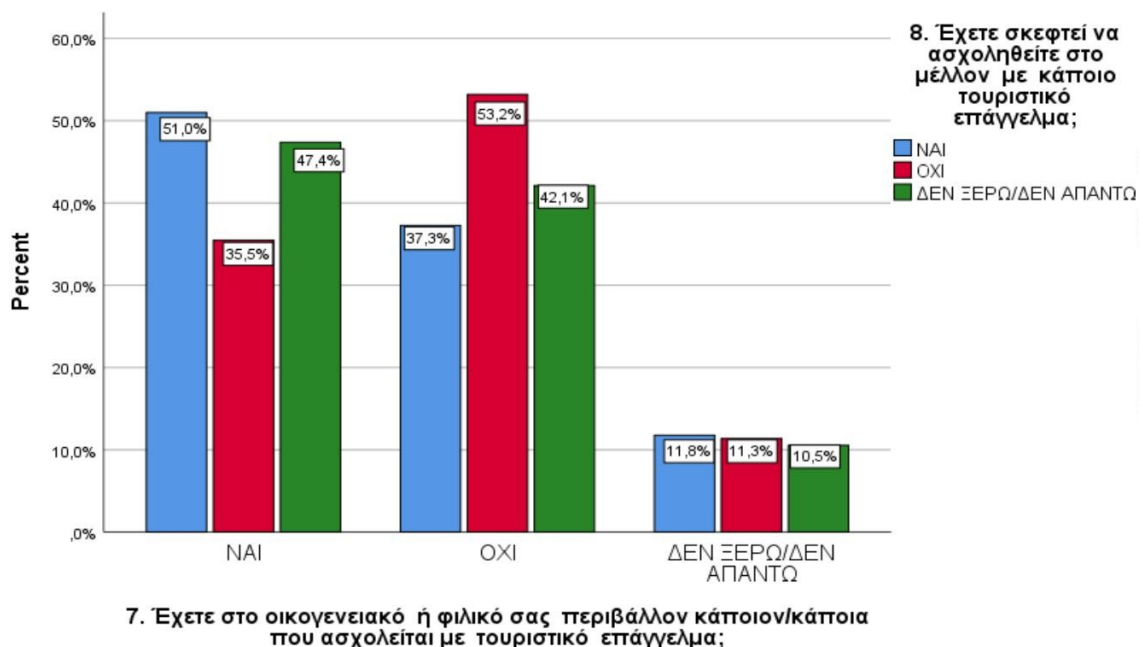

Διάγραμμα 13: Ομαδοποιημένο Ραβδόγραμμα σχετικών συχνοτήτων των ερωτήσεων «Ηλικία» και «Έχετε σκεφτεί στο μέλλον να ασχοληθείτε με κάποιο τουριστικό επάγγελμα;»

Από το ομαδοποιημένο ραβδόγραμμα σχετικών συχνοτήτων του διαγράμματος 14 που περιγράφεται η σχέση των ερωτήσεων «Έχετε στο οικογενειακό ή φιλικό σας περιβάλλον κάποιον που ασχολείται με τουριστικό επάγγελμα» και «Έχετε σκεφτεί να ασχοληθείτε στο μέλλον με κάποιο τουριστικό επάγγελμα;», μπορούμε να εξάγουμε το συμπέρασμα ότι δεν υπάρχει κάποια ιδιαίτερο μοτίβο στις απαντήσεις των συγκεκριμένων ερωτήσεων. Ωστόσο οι νέοι που έχουν κάποιον στον οικογενειακό τους περιβάλλον που σχετίζεται με τα τουριστικά φαίνεται να έχουν μια προτίμηση προς αυτόν των κλάδο ενώ το ακριβώς αντίθετο συμβαίνει σε αυτούς που κανένας από την οικογένειά τους δεν σχετίζεται με αυτό το κλάδο. Από στατιστικής πλευράς δεν υπάρχει κάποια στατικά σημαντική εξάρτηση μεταξύ των δύο ερωτήσεων σε επίπεδο σημαντικότητας 5% (χ^2_2 έλεγχος ανεξαρτησίας, $\text{p} = 0.325 > 0.05$).

Από τον πίνακα συνάφειας (Πίνακας 5) των μεταβλητών που δημιουργήθηκαν από τις απαντήσεις των ερωτήσεων 14 και 15 μπορούμε να εξάγουμε το συμπέρασμα ότι η μεγαλύτερη πλειοψηφία των ατόμων που απάντησε ότι το μάθημα της Ιστορίας είναι βοηθητικό στην εκμάθηση των πολιτιστικών πόρων της Ελλάδας, απάντησε επίσης ότι το μάθημα της Γεωγραφίας είναι βοηθητικό στην εκμάθηση των φυσικών πόρων της Ελλάδας. Βέβαια, σε γενικότερο πλαίσιο οι συγκεκριμένες μεταβλητές-ερωτήσεις είναι ανεξάρτητες σε επίπεδο σημαντικότητας 5% (χ^2_2 έλεγχος ανεξαρτησίας, $\chi^2 - \text{p-value} = 0.294 > 0.05$, $\chi^2 - \text{p-value} = 0.287 > 0.05$).

Διάγραμμα 14: Ομαδοποιημένο Ραβδόγραμμα σχετικών συχνοτήτων των ερωτήσεων «Έχετε στο οικογενειακό ή φιλικό σας περιβάλλον κάποιον που ασχολείται με τουριστικό επάγγελμα» και «Έχετε σκεφτεί να ασχοληθείτε στο μέλλον με κάποιο τουριστικό επάγγελμα;»

χ^2 ρώ χ^2 ρώ χ^2 ρώ	NAI	OXI	ΔΕΝ ΕΙΜΑΙ ΣΙΓΟΥΡΟΣ	ΔΕΝ ΞΕΡΩ
NAI	124	4	18	0
OXI	13	0	0	0
ΔΕΝ ΕΙΜΑΙ ΣΙΓΟΥΡΟΣ	40	3	8	1

Πίνακας 5: Πίνακας συνάφειας των ερωτήσεων 14 «Πιστεύεται ότι το μάθημα της Ιστορίας σας έχει βοηθήσει να γνωρίσετε τους πολιτιστικούς πόρους της Ελλάδας;» και 15 «Πιστεύεται ότι το μάθημα της Γεωγραφίας σας έχει βοηθήσει να γνωρίσετε τους φυσικούς πόρους της Ελλάδας;»

Επιπροσθέτως, εξαρτημένες φαίνεται να είναι οι μεταβλητές που περιγράφουν την σχέση των ερωτήσεων 9 «Σε ποιους από τους παρακάτω τομείς επιδρά αρνητικά ο τουρισμός» και 10 «Σε ποιους από τους παρακάτω τομείς επιδρά θετικά ο τουρισμός», σε επίπεδο σημαντικότητας 5% (χ^2_2 έλεγχος ανεξαρτησίας, $\chi^2 - \chi^2_{\text{πρωτοβάθμιο}} < 0.001 <$

.05). Συνεπώς, υπάρχει μία σχέση μεταξύ των αρνητικών και θετικών επιδράσεων του τουρισμού όπως αυτές τις αντιλαμβάνονται οι προεφηβοί. Ίδια είναι και η εικόνα στις απαντήσεις των ερωτήσεων 11 «Τι από τα παρακάτω επηρεάζει θετικά ή αρνητικά την εμπειρία σας σε έναν τουριστικό προορισμό;» και 12 «Τι πιστεύεται ότι αγαπούν οι τουρίστες στην Ελλάδα» αφού η υπόθεση της ανεξαρτησίας απορρίφθηκε σε επίπεδο σημαντικότητας 5% (χ^2_2 έλεγχος ανεξαρτησίας, $\chi^2 - \chi^2_{\text{πρωτοβάθμιο}} = 0.294 >$

0.05, $\chi^2_1 \chi^2_{\text{πρωτοβάθμιο}} - \chi^2_{\text{πρωτοβάθμιο}} = 0.287 > 0.05$). Το συγκεκριμένο λογικό αποτέλεσμα συμπέρασμα φαντάζει ότι η απάντηση που δίνει κάποιος για την πρώτη ερώτηση μπορεί να επηρεάσει την απάντηση που θα δώσει στην δεύτερη.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ-ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Αρχικά, όσον αφορά το πλήθος και την ποιότητα των δεδομένων, κρίνονται και τα δύο αρκετά ικανοποιητικά αφού είχαμε έναν μεγάλο πλήθος ερωτηματολογίων τα οποία είναι ήταν πλήρως συμπληρωμένα χωρίς ενδείξεις ότι έχουν συμπληρωθεί με τυχαίες απαντήσεις. Επίσης, ο σχεδιασμός του ερωτηματολογίου κρίνεται σε γενικά πλαίσια πολύ καλός αφού μας οδήγησε στην εξαγωγή πολύ σημαντικών συμπερασμάτων που αφορούν την σχέση τουρισμού και πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης. Επιπροσθέτως, υπάρχει μεγάλη ποικιλία ατόμων όσον αφορά το φύλο (κορίτσι, αγόρι), ηλικία (10+,11+,12+) και καταγωγή (Αθήνα, Επαρχία).

Σε ένα γενικότερο πλαίσιο, σύμφωνα με τα αποτελέσματα της ερευνάς μας φαίνεται οι νέοι να αντιλαμβάνονται την έννοια του τουρισμού περισσότερο ως προς την ψυχαγωγία, χαλάρωση, επαφή με άλλους πολιτισμούς και την φύση παρά ως προς την επαγγελματική της υπόσταση. Αυτό θα μπορούσαμε να πούμε ότι είναι ένα αποτέλεσμα των ερεθισμάτων που δέχονται από το σχολείο και από την οικογένειά τους. Αρχικά το σχολείο ενώ φαίνεται ότι προωθεί τόσο πολιτιστικά όσο και φυσικά ενδιαφέροντα αυτά τείνουν να προωθούνται περισσότερο από την πλευρά του τουρίστα παρά από αυτή του εργαζόμενου στον τομέα των τουριστικών. Επίσης, από πλευράς οικογενειακών ερεθισμάτων, τα παιδιά έχοντας επαφή με τον τουρισμό από πολύ μικρή ηλικία μέσω των διακοπών με τους γονείς τους μπορούν να αντιληφθούν πολλές έννοιες σχετικές με τον κλάδο άλλα δεν μπορούν να αφομοιώσουν το ίδιο εύκολα επαγγελματικές έννοιες σχετικά με αυτόν. Κάτι τέτοιο ήταν εμφανές αφού το μεγαλύτερο ποσοστό των μαθητών είτε δεν γνώριζε καμία μορφή τουρισμού είτε απλά τις ανέφερε ως διακοπές στην περίπτωση που δεν του δινότανε κάποια πιθανή επιλογή.

Αντιθέτως, στην περίπτωση που υπήρχε δυνατότητα επιλογής μεταξύ διαφορετικών μορφών τουρισμού ο πολιτιστικός, ο εκπαιδευτικός και ο θρησκευτικός ήταν με διαφορά οι πιο δημοφιλείς απαντήσεις. Κάτι τέτοιο φαντάζει απόλυτα λογικό αφού τα συγκεκριμένα ήδη τουρισμού είναι τα πιο οικεία στους νέους αυτών των ηλικιών, μέσα από εκδρομές (οικογενειακές-σχολικές) σε μουσεία, θέατρα, αρχαία μνημεία, πολιτιστικά κέντρα, εκκλησίες, μοναστήρια κ.α.

Επιπλέον, ένα πολύ σημαντικό εύρημα μέσα από την στατική ανάλυση των ερωτηματολογίων είναι και αυτό του ότι η πλειοψηφία των νέων δεν έχει σκεφτεί να ασχοληθεί στο μέλλον με κάποιο τουριστικό επάγγελμα. Το συγκεκριμένο συμπέρασμα φαίνεται να μην επηρεάζεται ούτε από το φύλο αλλά ούτε και από την ηλικία ενώ δεν αλλάζει κάτι και στην περίπτωση που υπάρχουν συγγενείς που έχουν ενασχόληση με τον τουρισμό. Όπως μπορεί να γίνει εύκολο αντιληπτό, τόσο το σχολείο όσο οι οικογένειες των νέων δεν παρουσιάζουν τον τουριστικό τομέα ως μια επαγγελματική επιλογή όπως γίνεται με του γιατρούς, τους δασκάλους και τα λοιπά ευρέως γνωστά επαγγέλματα.

Από την άλλη πλευρά, οι προέφηβοι έχουν αρκετά καλή αντίληψη σε θέματα που αφορούν τον τουρισμό, αλλά από την πλευρά του τουρίστα. Κατανοούν τόσο τα θετικά (θέσεις εργασίας, ανάπτυξη οικονομίας, γνωριμία με λαούς) όσο και τα αρνητικά (καταστροφή περιβάλλοντος, ξενομανία) αποτελέσματα του τουρισμού. Επίσης, έχουν εμπειρισταωμένη και ορθή άποψη για το τι επηρεάζει (αρνητικά ή θετικά) την τουριστική τους εμπειρία και για το τι αγαπούν οι τουρίστες στην Ελλάδα (φύση, πολιτισμό), με τις συγκεκριμένες απαντήσεις σε αυτά τα ζητήματα να εξαρτώνται μεταξύ τους.

Όσον αφορά το σχολείο και τα μαθήματα που γίνονται σε αυτό, το μεγαλύτερο ποσοστό των νέων επέλεξε την Ιστορία και την Γεωγραφία ως τα επικρατέστερα μαθήματα που περιέχουν έννοιες σχετικές με τον τουρισμό. Επιπλέον, η πλειοψηφία των μαθητών θεωρεί ότι το μάθημα της Ιστορίας βοηθάει στην γνώση πολιτιστικών πόρων της Ελλάδας και το μάθημα της Γεωγραφία στην φυσικών πόρων της Ελλάδας. Ωστόσο, δεν υπάρχει κάποια σχέση εξάρτηση μεταξύ των απαντήσεων που αφορούν τα δύο αυτά μαθήματα. Αν σταθούμε στην άποψη των Garcia Duncan, & McKeachie (2005), που αναφέρουν ότι η αξία του μαθησιακού αντικειμένου συνίσταται στο βαθμό εμπλοκής των μαθητών με ένα μάθημα και στις πεποιθήσεις τους σχετικά με την σπουδαιότητα, τη χρησιμότητα και το ενδιαφέρον του μαθησιακού αντικειμένου, μπορούμε να ενισχύσουμε την συμμετοχή των παιδιών, να κάνουν περισσότερα από το απλά να ακούνε» σαν παθητικοί δέκτες, δεδομένου ότι αντιλαμβάνονται την σπουδαιότητα αυτών των μαθημάτων.

Όσον αφορά τις εκπαιδευτικές σχολικές εκδρομές-περίπατους, ενώ το μεγαλύτερο ποσοστό των νέων αντιλαμβάνεται την σημαντικότητα τους για την επαφή με τον τουριστικό τομέα, φαίνεται να μην λαμβάνουν χώρα στο αναμενόμενο αριθμό. Το συγκεκριμένο εύρημα φαντάζει απόλυτα λογικό, αφού λόγω της πανδημίας και των περιοριστικών μέτρων που την συνοδεύουν έχουν μειωθεί κατά πολύ οι σχολικές εκδρομές.

Εν κατακλείδι, οι νέοι στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση φαίνεται να έχουν μια αρκετά καλή γνώση της έννοιας του τουρισμού κατανοώντας τα πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα του. Ωστόσο, αυτό γίνεται περισσότερο από την πλευρά του τουρίστα παρά από αυτή του επαγγελματία στον τουριστικό κλάδο. Ενώ το σχολείο παρουσιάζει τόσο πολιτιστικούς όσο και φυσικούς πόρους συνδέοντας τους με τουριστικές έννοιες, δεν καταφέρνει να πείσει τους νέους ότι ο κλάδος του τουρισμού αποτελεί μία επαγγελματική επιλογή. Οι μαθητές απολαμβάνουν τον τουρισμό από την πλευρά του καταναλωτή. Συνεπώς η πλευρά της δημιουργίας, παραγωγής και προσφοράς του τουριστικού προϊόντος δεν τους είναι οικεία.

Η εκπαίδευση δεν είναι μόνο θέμα δημόσιας πολιτικής αλλά και προσωπικής φιλοδοξίας και κινήτρων. Το εκπαιδευτικό σύστημα καλείται να αναλάβει ένα πολυσχιδή ρόλο και να προετοιμάσει άτομα με γνώση, κριτική, ικανά να δώσουν λύσεις σε προβλήματα και να ανταπεξέλθουν στις όποιες συνθήκες και δυσκολίες θα αντιμετωπίσουν.

Η Φραγκουδάκη, αναφέρει ότι η επένδυση στην εκπαίδευση θεωρείται η πιο σημαντική πηγή πλούτου που μπορεί να διαθέτει μια χώρα για την οικονομική της ανάπτυξη διότι η επένδυση αυτή σχετίζεται άμεσα με τη ποσότητα και τη ποιότητα των δεξιοτήτων και ικανοτήτων που το εργατικό της δυναμικό θα διαθέτει. Η επένδυση αυτή αφορά το ανθρώπινο κεφάλαιο και οφείλει να ξεκινάει από τα πρώτα στάδια του εκπαιδευτικού συστήματος (Φραγκουδάκη, 1985).

Η τουριστική βιομηχανία αλλάζει με ραγδαίους ρυθμούς και το ίδιο συμβαίνει και στην εκπαίδευση. Η μάθηση δεν είναι στατική και η ανάγκη για συνεχή κατάρτιση όλων των

εμπλεκόμενων στην εκπαιδευτική κοινότητα είναι εμφανής ώστε να ακολουθούνται οι εξελίξεις.

Για να αλλάξουμε την τουριστική εκπαίδευση, χρειάζεται να προβληματιστούμε, να την αμφισβητήσουμε, να κοιτάξουμε τα στερεότυπα από διαφορετικές γωνίες, ώστε να την προωθήσουμε και να την βελτιώσουμε. Η πρόκληση είναι να φέρουμε το αύριο στο σήμερα, να προετοιμάσουμε τους μαθητές του σήμερα, σε εργαζόμενους του αύριο στην τουριστική βιομηχανία. Η τουριστική εκπαίδευση χρειάζεται να επικαιροποιηθεί, να καλλιεργήσει ικανότητες και όχι μόνο δεξιότητες.

Δεν τίθεται θέμα μόνο εκπαίδευσης σε θεσμικό πλαίσιο αλλά και πολιτειακής παιδείας και καλλιέργειας συνείδησης.

5. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ

Γ.Ζαχαράτος. (1991). *Οικονομική του Τουρισμού και Οργάνωση των Τουριστικών Ταξιδιών*. Πάτρα: ΕΑΠ.

Γ.Κολτσιδόπουλος. (2001). *Τουρισμός - θεωρητική προσέγγιση*. ΕΛΛΗΝ.

Ευρωπαϊκή, Ε. (2019). Directorate-General for Employment, Social Affairs and Inclusion.

Ηγουμενάκης Νίκος, Κ. Κ. (2004). *Τουρισμός Βασικές Έννοιες*. Interbooks.

ΙΝΣΕΤΕ. (2019). Η συμβολή του τουρισμού στην Ελληνική Οικονομία.

Καψής, Π. Μ. (2008). Οι επιδράσεις του τουρισμού στην οικονομία, Αγορά Χωρίς Σύνορα.

Κικίλια, Α. (2013). *Τουριστική συνείδηση & εθνική παιδεία : η δυναμική λύση για την ανάπτυξη του τουρισμού*. Αθήνα: Δηρός.

Κουμέλης, Θ. (2008). Η τουριστική συνείδηση μπορεί να καλλιεργηθεί μόνο μέσω της παιδείας. *TravelDaysNews* .

Κωστελένος, Γ. Κ. (2017). *50 χρόνια Κέντρο Προγραμματισμού και Οικονομικών Ερευνών*. Δ.Α.

Μ., Γ. Β. (2013). *Η επαγγελματική ανάπτυξη των μαθητών της Ε΄ τάξης του Δημοτικού σχολείου: μια ποιοτική έρευνα*. Πανεπιστήμιο Πατρών – Σχολή Ανθρωπιστικών και Κοινωνικών Επιστημών - Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης.

Μουσιόπουλος, Ν. Α. (2016). *Διαχείριση Απορριμμάτων*. Εκδόσεις Κάλλιπος.

Μουτάφη, Γ. (2004). *Tourism research on Greece: a critical overview, Annals of Tourism Research*.

Παρασκευόπουλος, Ι. Ν. (1985). «*Εξελικτική Ψυχολογία. Η ψυχική ζωή από τη σύλληψη ως την ενηλικίωση*». αυτοέκδοση.

Σφακιανάκης, Μ. (2000). *Εναλλακτικές Μορφές Τουρισμού*.

Φραγκουδάκη, Α. (1985). *Κοινωνιολογία της εκπαίδευσης. Θεωρίες για την κοινωνική ανισότητα στο σχολείο*. Αθήνα: Παπαζήσης.

Χαροκοπάκη, Α. (2012). *Αναποτελεσματικότητα στη διαδικασία λήψης εκπαιδευτικών και επαγγελματικών αποφάσεων μαθητών/τριών δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης: Ο ρόλος ατομικών παραγόντων και υποστηρικτικών μηχανισμών.*

Feldman, R. S. (2008). *Εξελικτική Ψυχολογία. Δια βίου Ανάπτυξη.* Αθήνα: Gutenberg

ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ

Antonakakis, G. K. (2017). *Geopolitical risks.*

Archan&Dornmayr. (2006). *Tourism and Culture in the Age of Innovation.*

Baum, T., Devine, F., Kattara, H., Kong, H. Y., Osoro, W., Teixeira, R. M., & Wong, K. Y. (2012). Reflections on the social construction of skills in hospitality. Στο *The Routledge Handbook of Tourism Research* (σ. 265).

Campos, T. S. (2005). *International Tourism and Economic Growth: A Panel Data Approach. Fondazione Eni Enrico Mattei .*

Comunities, C. o. (2001). *Green Paper, Promoting a European framework for Corporate Social Responsibility.* Brussels.

crew, D. H. (2000). *The Global Transformations Reader An Introduction to the Globalization.*

Furia, D. e. (2010). 'Education and Labour Market in the Age of Globalisation: Some Evidence for EU-27',. Στο *Procedia Social and Behavioral Sciences* (σ. 1140).

Lee, C. C. (2008). *Tourism development and economic growth: A closer look at panels. TourismManagement. CrossrefWebofScience , σσ. 180-192.*

Lee.G.G. (2008). *Tourism and Economic Growth: The Case of Singapore. Regional and Sectoral Economic Studies. Scientific research , σ. 89.*

Lesić, K. T. (2017). *The importance of understanding event experience. Tourism in South East Europe.*

Moira, P. D. (2004). *Producing graduates for the tourism industry in Greece: A case study. Journal of Hospitality, Leisure, Sport and Tourism Education , 55-60.*

Morris, H. (2016). *Greece expects a bumper year for tourism despite 'unfair' coverage of migrant crisis. The telegram .*

- Galani-Moutafi. (2004). *Tourism research on Greece: a critical overview*, *Annals of Tourism Research*.
- M.Karagianni, S. (2018). *Agrotourism: A lever for rural development based on the cultural reserve of Greece, smart tourism as a driver for culture and sustainability*.
- Maltezou, R. (2017). Greek tourism revenue rebounding, risks remain, SETE chief says. *ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ* .
- Pantalescu. (2012). Trends in International Tourism. *Currents in Tourism Journal* .
- Pauline J . Sheldon, D. R. (2011). *The Critical Turn in Tourism Studies*. advance in tourism research series.
- Pearson, Karl (1900). "On the criterion that a given system of deviations from the probable in the case of a correlated system of variables is such that it can be reasonably supposed to have arisen from random sampling" (PDF). *Philosophical Magazine*. Series 5. 50 (302): 157–175.
- Prokopenko, O. L. (2019). Digital-toolkit for promoting tourist destinations. *International Journal of Innovative Technology and Exploring Engineering* , 8-12.
- R. Cohen, P. K. ((2000)). *Global sociology* Macmillan Press. *Houndsmills, Basingstoke, UK* .
- Schwinger, M. S. (2016). *Achievement goal profiles in elementary school: Antecedents, consequences, and longitudinal trajectories*. *Contemporary Educational Psychology*.
- Sequeira, T. N. (2005). *International tourism and economic growth: A panel data approach*. Milan, Italy: FondazioneEniEnricoMatteiNota di Lavoro.
- Sinaga, O. L. (2019). Education and core skills in the performance with mediating role of employee innovation. *Polish Journal of Management Studies* , 19.
- Smith, H. (2017). Tourism is our lifejacket’: debt-stricken Greece gets record number of visitors. . *The Guardian* .
- Stergiou&Airey. (2017). Tourism Education and Industry Expectations in Greece. Στο *Handbook of Teaching & Learning in Tourism* (σσ. 13-16). Edward Elgar Publications.
- Theobald, W. (1994). *Global Tourism The Next Decade*.
- Tsafos, T. a. (2017). Greece expects tourism record for 2017. *DeutscheWelle*

ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗ

(n.d.). Ανάκτηση από <https://eacea.ec.europa.eu/>.

Delitheou, G. (2016). *Spa tourism and local development. In Productive reconstruction and regional development, texts of scientific papers of the 14th scientific conference of the Hellenic section of the European and International Society of Regional Science.* Google Scholar.

Enterprise Greece. (2020, Απρίλιος). Ανάκτηση από www.enterprisegreece.gov.gr/ependyste-sthn-ellada/kladoi-aixmhs/toyrismos.

Enterprise Greece. (2020, 2 25). Ανάκτηση 4 2, 2020, από www.enterprisegreece.gov.gr/ependyste-sthn-ellada/kladoi-aixmhs/toyrismos.

Eurostat. (2017). *Annals of Tourism Research.*

Semester, E. (2019). *European Semester: Communication on Country Reports.* Ανάκτηση από <https://ec.europa.eu/>: https://ec.europa.eu/info/publications/2019-european-semester-country-reports-and-communication_en

UNWTO. (2017). <http://www.unwto.org/archive/global/press-release/2017-01-03/2017-international-year-sustainable-tourism-development>.

WTTC. (2015). *Travel & Tourism Economic Impact.* Ανάκτηση από <https://wttc.org/> .

WTTC. (2017). *Travel & Tourism Economic Impact.* Ανάκτηση από <https://wttc.org/>: <https://wttc.org/>

www.makthes.gr. (n.d.). Ανάκτηση από stylovatis-tis-anartyxiakis-prospatheias-tis-elladas-o-toyrismos.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ

Παράρτημα 1

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ

(Απαντάτε βάζοντας Χ στο κατάλληλο κουτάκι ή γράφετε τη απάντησή σας όπου είναι απαραίτητο)

1. Φύλο

ΚΟΡΙΤΣΙ

ΑΓΟΡΙ

2. Ηλικία:

10+

1 >10

12+

3. Η καταγωγή των γονιών σας είναι από την Αθήνα ή από κάποια περιοχή της επαρχίας;

ΑΘΗΝΑ

ΕΠΑΡΧΙΑ

4. Τί σημαίνει για εσάς τουρισμός; (επιλογή έως 3 απαντήσεων)

A. Χαλάρωση(ήλιος,θάλασσα,παιχνίδι,ξεκούραση)

B. Επαφή με τον πολιτισμό (πχ
επισκέψεις σε αρχαιολογικούς
χώρους)

Γ. Επαφή με τη φύση

Δ. Επαφή με τοπικά έθιμα(πχ συμμετοχή σε πανηγύρια)

Ε. Ελεύθερος χρόνος για να κάνετε τις αγαπημένες σας
δραστηριότητες όπως ζωγραφική, ποδήλατο, χόμπι, κ.α.

Στ. ελεύθερος χρόνος για να είστε με τους γονείς σας

5.Πότε ταξιδέψατε για πρώτη φορά εκτός του τόπου κατοικίας σας (σε νησί, χωριό, εκδρομή, στο εξωτερικό)

A

.

έ

ω

ς

5

ε

τ

ώ

ν

B

.

6

-

8

ε

τ

ώ

ν

- Γ. 8-10ετών
- Δ. 11+
- Ε. ποτέ

6. Ποιες μορφές τουρισμού γνωρίζετε ;

A.....

B.....

Γ.....

Δ. ....

ΔΕ ΓΝΩΡΙΖΩ

7. Έχετε στο οικογενειακό ή φιλικό σας περιβάλλον κάποιον/κάποια που ασχολείται με τουριστικό επάγγελμα (ξεναγός, ξενοδόχος, ιδιοκτήτης εστιατορίου, καμαριέρα, σερβιτόρος, ταξιδιωτικός πράκτορας, θαλάσσια σπορ, ενοικιαζόμενα δωμάτια, ενοικιαζόμενα αυτοκίνητα, σουβενίρ,) ;

N

A

I

Ο

X

I

ΔΕΝΞΕΡΩ/ΔΕΝΑΠΑΝΤΩ

8. Έχετε σκεφτεί να ασχοληθείτε στο μέλλον με κάποιο τουριστικό επάγγελμα (ξεναγός, ξενοδόχος, ιδιοκτήτης εστιατορίου, σερβιτόρος, αεροσυνοδός, οργάνωση συνεδρίων, εκπαιδευτικός στην τουριστική εκπαίδευση, catering, ταξιδιωτικός πράκτορας, κ.λπ.) ;

N

A

I

O

X

I

ΔΕΝΞΕΡΩ/ΔΕΝΑΠΑΝΤΩ

9. Σε ποιους από τους παρακάτω τομείς πιστεύετε ότι επιδρά ΑΡΝΗΤΙΚΑ ο τουρισμός;(επιλογή μέχρι 2 απαντήσεων)

A. Περιβάλλον λόγω
υπερεκμετάλλευσης των
παραλιών, κρίσιμο
ξενοδοχειακών μονάδων

B. Ξενομανία και αλλοίωση

της συμπεριφοράς

Γ. Στη ζωή των ντόπιων του

κάθε προορισμού

Δ. Άλλο(... ..)

E. Σε κανέναν

10. Σε ποιους από τους παρακάτω τομείς πιστεύετε ότι επιδρά ΘΕΤΙΚΑ ο

τουρισμός;(επιλογή μέχρι 2 απαντήσεων)

- A. Θέσεις εργασίας
- B. Οικονομία-Ανάπτυξη
- Γ. Προβολή του τόπου
προορισμού(διαφήμιση)
- Δ. Γνωριμία με άλλους λαούς
- Ε. άλλο ... ..
- ΣΤ. Σε κανένα

11.Τι από τα παρακάτω επηρεάζει θετικά ή αρνητικά την εμπειρία σας σε έναν τουριστικό προορισμό;(επιλογή μέχρι 2 απαντήσεων)

- A. Το κατάλυμα
διαμονής
- B. Τα αξιοθέατα
- Γ. Το καλό φαγητό
- Δ. Οι ντόπιοι άνθρωποι

Αί

**Σ
ε
λ
ί
δ
α**

4

**α
π
ό**

7

Ε. άλλο(... ..)

ΣΤ. κανένα

12. Τι πιστεύετε ότι αγαπούν οι τουρίστες την Ελλάδα; (επιλογή μέχρι 2 απαντήσεων)

A.

Ήλιος-

Θάλασ

σα-

Φύση

B.

Μνημε

ία-

Μουσε

ία

Γ. Φαγητό

Δ. Διασκέδαση

Ε. ΔΕΝΞΕΡΩ/ΔΕΝΑΠΑΝΤΩ

13. Σε ποιο από τα παρακάτω μαθήματα, θεωρείτε ότι διδάσκεστε έννοιες σχετικές με τον τουρισμό, τις υπηρεσίες φιλοξενίας , τα τουριστικά επαγγέλματα , τις μορφές τουρισμού ;

1. Ιστορία
2. Γεωγραφία
3. Γλώσσα
4. Άλλο
5. Κανένα

14. Πιστεύετε ότι το μάθημα της Ιστορίας σας έχει βοηθήσει να γνωρίσετε τους πολιτισμικούς πόρους της Ελλάδας (πχ πολιτιστικούς συλλόγους, ιστορικά και θρησκευτικά μνημεία, πολιτιστικές εκδηλώσεις, τοπικές εορτές);

N

A

I

λ

O

X

I

Σ

ε

λ

ί

δ

α

5

α
 π
 $\acute{o}$
7

ΔΕΝ

ΕΙΜΑΙ

ΣΙΓΟΥ

ΡΟΣ/-

ΗΔΕΝ

ΞΕΡΩ/

ΔΕΝΑ

ΠΑΝΤ

Ω

15.Πιστεύετε ότι το μάθημα της Γεωγραφίας σας έχει βοηθήσει να γνωρίσετε τους φυσικούς πόρους της Ελλάδος (Φυσική χλωρίδα και πανίδα, Φυσική ομορφιά, Ποτάμια ,Λίμνες κτλ) ;

N

A

I

O

X

I

ΔΕΝ

ΕΙΜΑΙ

ΣΙΓΟΥΡ

ΟΣ/-

ΗΔΕΝΕ

ΕΡΩ/ΔΕ

ΝΑΠΑΝ

ΤΩ

16.Επισκέπτεστε με το σχολείο σας χώρους της πολιτιστικής μας κληρονομιάς;

N

A

I

O

X

I

17. Οι επισκέψεις σε μουσεία, πολιτιστικούς , παραδοσιακούς χώρους πιστεύετε ότι εντάσσονται στο πλαίσιο της επαφής με τον τουριστικό τομέα ?

N

A

I

O

X

I

ΔΕΝΞΕΡΩ/ΔΕΝΑΠΑΝΤΩ

18. Ποιες από τις παρακάτω έννοιες σας είναι γνωστές;

1. Πολιτιστικός τουρισμός
2. Εκπαιδευτικός τουρισμός

3. Οινοτουρισμός
4. Συνεδριακός τουρισμός
5. Θρησκευτικός τουρισμός
6. Αγροτουρισμός
7. Τουρισμός Υγείας
8. Διαστημικός τουρισμός
9. Άλλο... ..
- 10.Κανένα

19. Τί σημαίνει η φράση τουριστική συνείδηση με δικά σας λόγια ;

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....